

KOMENTÁŘE WOLTERS KLUWER

Věra Kalvodová

**Zákon
č. 169/1999 Sb.,
o výkonu trestu
odnětí svobody**

Komentář

Wolters Kluwer
Česká republika

Věra Kalvodová

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Komentář

Wolters Kluwer
Česká republika

Vzor citace: KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 240.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Kalvodová, Věra

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody : komentář / Věra Kalvodová. – Vyd. 1. – Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012. – 240 s. – (Komentáře Wolter Kluwer)
ISBN 978-80-7357-706-3 (váz.)

343.26 * 343.8 * (437.3)

- trest odnětí svobody – Česko
- výkon trestu – Česko
- zákony
- komentáře

343.8 – Vězeňství [18]

Právní stav publikace je k 1. 1. 2012.

© doc. JUDr. Věra Kalvodová, Dr., 2012

ISBN 978-80-7357-706-3

PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK

Domácí právní předpisy

ZVTOS	zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
ŘVTOS	vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
ZVS	zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci, ve znění pozdějších předpisů
Úst.	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, Ústava České republiky
LPS	usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zák. č. 306/2009 Sb.
tr. zák.	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
tr. ř.	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
NVO	nařízení vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
VOSO	vyhláška č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
zák. práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
obč. zák.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZOPř	zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Mezinárodní smlouvy

- EÚLP** sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
- MPOP** vyhláška o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech č. 120/76 Sb.

Citace judikatury

- R** označení před číslem judikátu znamená, že jde o judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek
- B** označení před číslem judikátu znamená, že jde o rozhodnutí uveřejněné v Bulletinu Nejvyššího soud České republiky
- ÚS (Pl. ÚS)** označení před číslem judikátu znamená, že jde o judikát uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

ZÁKON

č. 169/1999 Sb.

ze dne 30. června 1999

o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

ve znění: zákona č. 359/1999 Sb., zákona č. 3/2002 Sb., zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 218/2003 Sb., zákona č. 52/2004 Sb., zákona č. 539/2004 Sb., zákona č. 109/2006 Sb., zákona č. 267/2006 Sb. (ve znění zákona č. 282/2002 Sb.), zákona č. 346/2007 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 7/2009 Sb., zákona č. 41/2009 Sb. (ve znění zákona č. 306/2009 Sb.), zákona č. 281/2009 Sb., nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2010 č. 341/2010 Sb. a zákona č. 181/2011 Sb.

ČÁST PRVNÍ

VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

HLAVA I

Díl I

Obecná ustanovení

§ 1

Předmět úpravy

(1) Tento zákon upravuje výkon trestu odnětí svobody (dále jen „výkon trestu“) ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic.

(2) Výkonem trestu se sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody (dále jen „trest“) ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v tomto zákoně.

(3) Výkonem trestu se podle tohoto zákona rozumí též výkon trestního opatření odnětí svobody uloženého mladistvému; jeho výkonem se sleduje dosažení účelu stanoveného zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.

(4) Mladistvým se pro účely tohoto zákona rozumí osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý a nepřekročila osmnáctý rok svého věku.

K odst. 1

1. Předmětem úpravy je výkon trestu odnětí svobody ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic, jímž se rozumí jak výkon trestu odnětí svobody uloženého dospělým pachatelům podle trestního zákoníku, tak i výkon trestního opatření odnětí svobody uloženého mladistvému podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

2. K pojmu věznice a zvláštní oddělení vazební věznice srov. vysvětlivky k § 5 odst. 1.

K odst. 2

3. Účelem trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákona třeba rozumět účel trestu obecně.

4. Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, účinný v době přijetí právní úpravy obsažené v § 1 odst. 2 ZVTOS neobsahoval žádné speciální ustanovení o účelu trestu odnětí svobody. Účel trestu jako takového byl výslovně upraven v § 23 odst. 1 tr. zák., podle něhož účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Takto vymezený účel byl koncipován jako struktura základního a dílčích cílů, které spolu vytvářejí jeden celek. Základním účelem trestu byla *ochrana společnosti* před trestnými činy a jejich pachateli, což je odrazem základní funkce trestního práva jako celku. K naplnění základního účelu sloužily dílčí cíle, a to individuální represe, individuální prevence a generální prevence.

5. V trestním zákoníku č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů, není účel trestu explicitně vyjádřen. Stejně tak v něm není obsaženo žádné speciální ustanovení o účelu trestu odnětí svobody. Vymezení účelu trestu je ponecháváno trestní nauce a v zákoně je nahrazeno promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Přes uvedený nový přístup k vyjádření účelu trestu v právní úpravě je základním cílem trestu ochrana společnosti před trestnými činy a jejich pachateli, která představuje smysl existence samotného trestního práva. Tato ochrana je pak realizována prostřednictvím individuální represe, individuální prevence a generální prevence.

6. Stěžejním prostředkem k dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody je program zacházení ve smyslu § 40 odst. 2 a § 41 ZVTOS. Dalšími prostředky jsou odměny (§ 45 ZVTOS) a kázeňské tresty (§ 46 a násl. ZVTOS). Lze k nim zařadit i systém práv a povinností odsouzených; srov. hlava 2. ZVTOS. Na naplňování účelu trestu odnětí svobody se pak ve smyslu § 43 ZVTOS svými aktivitami mohou podílet i další orgány a instituce.

7. Program zacházení je obecně definován jako základní forma cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného (srov. § 40 odst. 2). Představuje klíčový prostředek penitenciární individualizace trestu odnětí svobody. Blíže k tomu vysvětlivky k § 40 a § 41 ZVTOS.

K odst. 3

8. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, rozlišuje tři druhy opatření, která mohou být mladistvým uložena za spáchané provinění. Jedná se o opatření výchovná, ochranná a trestní.

9. Trestním opatřením odnětí svobody podle tohoto ustanovení se rozumí nepodmíněné odnětí svobody, které lze mladistvému uložit jen tehdy, jestliže by s ohledem na

¹ Srov. Kalvodová, V. Právní následky trestného činu a činu jinak trestného, trestněprávní alternativy. In: Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 472.

² Kalvodová, V. Právní následky trestného činu a činu jinak trestného, trestněprávní alternativy. In: Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 472.

okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu ZSM (§ 31 odst. 2 ZSM). Z uvedeného ustanovení jednoznačně vyplývá, že trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody má v sankčním systému mladistvých postavení *ultima ratio*, tj. krajního prostředku trestněprávního postihu.³

10. Výkonem trestního opatření odnětí svobody je sledováno dosažení účelu stanoveného zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Klíčové je v tomto směru ustanovení § 9 odst. 1, jež stanoví obecný účel všech opatření, tj. výchovných, ochranných i trestních. Podle tohoto ustanovení je účelem opatření vůči mladistvému především:

- a) vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí, z něhož prochází,
- b) ochrana mladistvého před škodlivými vlivy a
- c) předcházení dalšímu páčání provinění.

11. V návaznosti na uvedené obecné vymezení je pak účel trestu dále specifikován ve vztahu k jednotlivým typům opatření. Pokud jde o účel trestních opatření, je vyjádřen v § 24 odst. 2 ZSM, podle něhož trestní opatření musí vzhledem k okolnostem případu a osobě i poměrům pachatele mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého. Zdůrazněna je tak výchovná a sociální funkce trestního opatření.⁴

12. Dosažení uvedeného účelu trestního opatření odnětí svobody vyžaduje i specifické přístupy a metody zacházení s mladistvými ve výkonu trestního opatření odnětí svobody zaměřené především na výchovu, vzdělávání a přípravu na budoucí povolání a samostatný život, na minimalizaci negativních vlivů uvěznění a posilování pocitu odpovědnosti za vlastní jednání. Proto právní úprava výkonu trestního opatření u mladistvých v ZVTOS i v jej provádějícím ŘVTOS obsahuje řadu odchylek od výkonu trestu odnětí svobody u dospělých odsouzených. Zvláštnosti výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých jsou upraveny v § 60–65 ZVTOS. Navazující právní úprava je pak obsažena v hlavě třetí ŘVTOS, který rovněž stanoví specifika vnitřní diferenciaci ve věznicích pro mladistvé. Významným z tohoto hlediska je také požadavek na oddělené umístění mladistvých od dospělých podle § 7 ZVTOS.

K odst. 4

13. Toto ustanovení vymezuje osobu mladistvého pro účely ZVTOS. Navazuje na § 25 tr. zákoníku, který stanoví minimální věkovou hranici trestní odpovědnosti na patnáct let, a rovněž na § 2 odst. 1 písm. c) ZSM, podle něhož není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku a nepřekročil osmnáctý rok věku.

14. Trestný čin mladistvého se nazývá proviněním (srov. § 6 ZSM). Užitím odlišného pojmenování trestného činu mladistvého je sledováno vyjádření jeho zvláštní povahy

³ Shodně Šámal, P., Válková, H., Sokolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 91.

⁴ Srov. Šámal, P., Válková, H., Sokolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 311.

dané specifiky osoby mladistvého jakožto pachatele. Nevhodnost užití termínu trestný čin u kategorie mladistvých pachatelů vyplývá z toho, že nevyjadřuje přesně povahu jednání mladistvého, když společnost je za takové jeho jednání přinejmenším spoluodpovědná, poněvadž se jí nepodařilo vytvořit vhodné náhradní výchovné prostředí v situaci, kdy rodinné prostředí neexistovalo či selhalo.⁵ Ze strany mladistvého se proto jedná skutečně více než o trestný čin o pouhé provinění, které v sobě neobsahuje tak výrazné odsouzení, a tím i stigmatizující prvky, jako je tomu u trestného činu.⁶

Související ustanovení:

§ 5 odst. 1 – místo výkonu trestu, § 40 odst. 2, § 41 – program zacházení, § 45 – odměny, § 46 a násl. – kázeňské tresty, § 15 a násl. – práva odsouzených, § 28 a násl. – povinnosti odsouzených, § 60 až § 65 – výkon trestu u mladistvých

Související předpisy:

trestní zákoník; zákon o soudnictví ve věcech mládeže; řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

- Hála, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005.
- Kalvodová, V. Právní následky trestného činu a činu jinak trestného, trestněprávní alternativy. In: Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.
- Lata, J. *Účel a smysl trestu*. Praha : Lexisnexis, 2007.
- Novotný, O. *O trestu a vězeňství*. Praha : Academia, 1967.
- Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M. *Systém českého trestního práva. III. Tresty a ochranná opatření*. Praha : Novatrix, 2009.
- Sotolář, A., Válková, H. Trestní opatření v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 3.
- Šámal, P., Válková, H., Sokolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007.

§ 2

Hlavní zásady výkonu trestu

(1) Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.

(2) S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

⁵ Srov. Šámal, P., Válková, H., Sokolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 55.

⁶ Šámal, P., Válková, H., Sokolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 55.

K odst. 1

1. Toto ustanovení vyjadřuje zásadu humanismu trestních sankcí a požadavek minimalizace škodlivých účinků uvěznění.

2. Právo na zachování lidské důstojnosti je zaručeno v čl. 10 odst. 1 Listiny, podle něhož má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost. Podle čl. 7 odst. 2 Listiny pak nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Toto právo náleží i osobám vykonávajícím trest odnětí svobody. Právo na zachování lidské důstojnosti výslovně ve vztahu k osobám zbaveným osobní svobody je zakotveno v čl. 10 MPOP, podle něhož se s takovými osobami jedná lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti. Zákaz mučení či krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení je obsažen v čl. 7 MPOP a čl. 3 EÚLP.

3. Trestní zákoník v rámci obecných zásad pro ukládání sankcí stanoví, že výkonem trestní sankce nesmí být ponížena lidská důstojnost (§ 37 odst. 2 tr. zákoníku). Stejný požadavek je obsažen i v § 24 odst. 2 ZSM ve vztahu k výkonu trestního opatření.

4. Na zachování důstojnosti a omezování škodlivých účinků uvěznění odsouzených je kladen důraz rovněž v Evropských vězeňských pravidlech⁷, která představují významný inspirační zdroj zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

5. Škodlivými účinky zbavení svobody jsou zejména:

- zpretrhání pozitivních sociálních vazeb v oblasti rodiny, partnerských vztahů, přátel, práce a zájmů, jejichž obnovení po propuštění je často velmi obtížné, či dokonce nemožné;
- tzv. prizonizace, tj. proces intelektuálního, psychologického i hodnotového přizpůsobování se prostředí věznice, který zejména u dlouhotrvajících trestů vede až k neschopnosti člověka žít mimo vězení. Adaptace na prostředí věznice, přizpůsobení se pravidlům vězeňské subkultury, převzetí jejích zvyklostí, chování, forem uspokojování životních potřeb, osvojení si vězeňského argotu apod., stejně jako přizpůsobení se vězeňským pravidlům vyžadovaným personálem věznic je na překážku pozitivní resocializace a snižuje i efektivitu programů zacházení. Odsouzení velmi často plní všechny úkoly, které jim program ukládá, navenek prezentují pozitivní postoje a formy chování, naučí se plnit uložené povinnosti, aby se vyhnuli kázeňským postihům, ale vnitřně zůstávají nedotčeni;⁸
- prostředí výkonu trestu představuje nahromadění osob s větší či menší mírou sociální poruchovosti chování, které se vzájemně ovlivňují.⁹ Tato kumulace sociálně narušených osob vede ke kriminální infekci, tedy šíření těch projevů chování, osvojení dovedností, návyků a hodnot, které vyúsťují v trestný čin. Ve výkonu trestu se vytvářejí negativní sociální vazby, často v podobě pevných přátelství, jež přetrvávají i po jeho skončení a vedou až k recidivě trestné činnosti;¹⁰

⁷ Evropská vězeňská pravidla představují nejvýznamnější dokument mezinárodní penologie. Patří do kategorie *soft law*, tzn. mají povahu doporučení. Nejnovější verze byla vyhlášena v roce 2006.

⁸ Mezník, J., Kuchta, J., Kalvodová, V. *Základy penologie*. Brno : Masarykova univerzita, 1995, s. 54–55.

⁹ Kuchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 213.

¹⁰ Srov. Mezník, J., Kuchta, J., Kalvodová, V. *Základy penologie*. Brno : Masarykova univerzita, 1995, s. 57.

- nedostatek příležitostí pro přijímání zodpovědnosti za volbu alternativ chování v důsledku převažujícího vnějšího řízení, vznik heteronomní morálky;
- stigmatizace puncem kriminálního, která funguje jako překážka při sociální reintegraci.¹¹

6. Výkon trestu odnětí svobody proto musí být orientován nejen na dodržování pořádku a kázně a plnění povinností, pokynů a příkazů, ale i na pozitivní stimulaci odsouzených ve směru převzetí odpovědnosti za své chování, rozvíjení schopností a dovedností, které jim usnadní návrat do společnosti, na vytváření či posilování pozitivních sociálních vazeb s vnějším světem, zejména vztahů k rodině, přátelům. Je třeba také seznamovat odsouzené se změnou sociálních realit, ke kterým došlo během jejich pobytu ve vězení, což je významné především u dlouhodobějších trestů, a celkově připravovat odsouzené na život na svobodě. ZVTOS poskytuje poměrně široký prostor pro realizaci uvedeného. Jedná se např. o škálu kontaktů odsouzeného s blízkými prostřednictvím návštěv, korespondence či telefonického hovoru včetně možnosti tzv. nadstandardních návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců Vězeňské služby či možnosti opuštění věznice v souvislosti s návštěvou nebo institut přerušení výkonu trestu (§ 56, § 65 ZVTOS). V procesu přípravy na samostatný způsob života na svobodě sehrávají důležitou roli výstupní oddělení (§ 74 ZVTOS). Významná v tomto procesu je rovněž spolupráce věznic s orgány sociálního zabezpečení (§ 75 ZVTOS) a se subjekty působícími zejména v oblasti postpenitenciární péče.

7. Požadavek výkonu trestu způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky uvěznění, je limitován potřebou ochrany společnosti, která je primárním účelem výkonu trestu odnětí svobody. Zájem na ochraně společnosti je tak nadřazen zájmu na ochraně důstojnosti osobnosti odsouzeného i zájmu na minimalizaci škodlivých účinků zbavení osobní svobody.

K odst. 2

8. Toto ustanovení zakotvuje zásady zacházení s odsouzenými. K naplnění těchto zásad slouží celá řada ustanovení ZVTOS, např. o základních sociálních podmínkách odsouzených a poskytování zdravotní péče (§ 16 ZVTOS), zaměstnávání a vzdělávání odsouzených (§ 39, § 34 ZVTOS) nebo zacházení s odsouzenými (§ 40 a násl. ZVTOS).

9. Jak patrné z díky tohoto ustanovení, opuštěn je nereálný cíl úplné převýchovy pachatele, a tedy i úplná eliminace jeho recidivy. Vyžaduje se takové zacházení, které zachová zdraví odsouzeného a poskytne mu, resp. zvýší jeho šance na reintegraci po propuštění, na schopnost vést život v souladu se zákonem, ať již umožněním vzdělání, zvýšením kvalifikace, získáním pracovních návyků, osvojením si určitého řádu a pocitu odpovědnosti za vlastní chování apod.

Související ustanovení:

§ 16 – sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotní péče, § 29 – zaměstnávání a vzdělávání odsouzených, § 40 odst. 2, § 41 – program zacházení

¹¹ Kuchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 213. K dalším negativním důsledkům srov. tamtéž.

Související předpisy:

sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících; usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky; tr. zákoník, zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

- Černíková, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.
- Hála, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005.
- Hung, P., Kalvodová, V. Dva pohledy na české vězeňství. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1998, č. II.
- Chutná, M., Jílek, D. *Lidská práva v mezinárodních dokumentech*. Brno : Masarykova univerzita, 1994.
- Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002.
- Kalvodová, V. Evropská vězeňská pravidla – nejvýznamnější dokument mezinárodní penologie. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1997, č. I.
- Kalvodová, V. Dlouhodobé tresty odnětí svobody a právo odsouzeného na resocializaci. *Trestní právo*, 1997, č. 10.
- Kuchta, J., Válková H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005.
- Mezník, J., Kuchta, J., Kalvodová, V. *Základy penologie*. Brno : Masarykova univerzita, 1995.
- Neale, J. K. The European Prison Rules, context, philosophy and issues. *Prison Information Bulletin*, 1991, n. 1.

§ 3

Orgán zajišťující výkon trestu

(1) **Střežení odsouzených, dozor nad nimi, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu zajišťuje Vězeňská služba České republiky (dále jen „Vězeňská služba“).**

(2) **Vězeňská služba je oprávněna odsouzeným vydávat pokyny a příkazy a používat vůči nim jen taková omezení a donucovací prostředky, které připouští zvláštní zákon.¹⁾**

(3) **Povinnosti a oprávnění příslušníka Vězeňské služby stanoví zvláštní zákon.¹⁾ Občanský pracovník Vězeňské služby je oprávněn vydávat odsouzeným pokyny a příkazy v rozsahu stanoveném tímto zákonem.**

(4) **Zaměstnancem Vězeňské služby se pro účely tohoto zákona rozumí jak příslušník, tak občanský pracovník Vězeňské služby.**

¹⁾ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky.

K odst. 1

1. Vězeňská služba České republiky (dále jen Vězeňská služba) byla zřízena zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží ze dne 17. listopadu 1992. Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním sborem. Řídí ji generální ředitel Vězeňské služby, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Generální ředitel odpovídá ministrovi

za činnost Vězeňské služby (§ 1 odst. 2 ZVS). Vězeňská služba je správním úřadem a účetní jednotkou ve smyslu § 9 odst. 2 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

2. Vězeňská služba zajišťuje kromě výkonu trestu odnětí svobody i výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a v rozsahu stanoveném ZVS také ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti (srov. § 1 odst. 1 ZVS).

3. Vězeňská služba se člení na organizační jednotky. Jsou jimi generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence a Institut vzdělávání (§ 2 odst. 4 ZVS).

4. Hlavními činnostmi Vězeňské služby podle ZVTOS jsou střežení odsouzených, dozor nad nimi, zajištění metod zacházení s odsouzenými za stanovených podmínek výkonu trestu. ZVS vymezuje úkoly Vězeňské služby detailněji v § 2 odst. 1. Pokud jde o výkon trestu odnětí svobody, Vězeňská služba podle tohoto ustanovení plní mj. následující úkoly, jejichž prostřednictvím realizuje výše uvedené hlavní činnosti:

- a) spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu trestu odnětí svobody,
- b) střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu trestu odnětí svobody,
- c) prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- d) provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu trestu odnětí svobody,
- e) vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu trestu odnětí svobody,
- f) provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody,
- g) zabezpečuje vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody,
- h) poskytuje zdravotní péči ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu trestu odnětí svobody a v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimovězeňských zdravotnických zařízeních,
- i) ve spolupráci s Policií České republiky se podílí na odhalování a předcházení trestné činnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

K odst. 2

5. Toto ustanovení opravňuje příslušníky Vězeňské služby k vydávání pokynů a příkazů a k používání omezení a donucovacích prostředků v rozsahu stanoveném zvláštním zákonem. Tím se rozumí zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží, ve znění pozdějších předpisů.

6. Prostřednictvím pokynů, příkazů, omezení a donucovacích prostředků usměrňuje příslušník Vězeňské služby chování odsouzených a zajišťuje tak pořádek a bezpečnost v místech výkonu trestu.

7. Druhy donucovacích prostředků a podmínky jejich použití příslušníkem Vězeňské služby jsou stanoveny v § 17 ZVS.

8. Příslušník je při plnění svých povinností v rámci výkonu trestu odnětí svobody oprávněn použít donucovací prostředky, jen pokud je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti, a to vůči osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo se násilím snaží mařit účel výkonu trestu odnětí svobody anebo narušují pořádek nebo bezpečnost v prostorách Vězeňské služby, ve věznici pro místní výkon trestu nebo v bezprostřední blízkosti střežených objektů, v nichž je vykonáván trest odnětí svobody (srov. § 17 odst. 1 ZVS).

9. Donucovacími prostředky jsou:

- a) hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobraný,
- b) předváděcí řetízky,
- c) pouta,
- d) poutací popruhy,
- e) pouta s poutacím opaskem,
- f) slzotvorné prostředky,
- g) obušek,
- h) služební pes,
- i) vodní stříkač,
- j) zásahová výbuška,
- k) expanzní zbraň,
- l) úder střelnou zbraní,
- m) hrozba střelnou zbraní,
- n) varovný výstřel.

Volba donucovacího prostředku je podmíněna účelem služebního zákroku. Jeho použití je pak limitováno zásadou přiměřenosti. Příslušník je povinen dbát, aby použití donucovacího prostředku bylo přiměřené účelu zákroku a aby jím nebyla způsobena újma zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti protiprávního jednání (srov. § 17 odst. 3 ZVS).

10. Při předvádění osoby ve výkonu trestu mimo objekt věznice lze použít předváděcí řetízky, pouta nebo pouta s poutacím opaskem i bez splnění podmínek uvedených výše ve vysvětlivce č. 8, pokud je to nezbytné ke splnění účelu úkonu (§ 17 odst. 4 ZVS).

11. Podobně při předvádění osoby odsouzeného v prostorách věznice lze některého z těchto tří donucovacích prostředků použít bez splnění podmínek uvedených výše ve vysvětlivce č. 8, je-li vzhledem k předchozímu chování odsouzeného důvodná obava, že by se mohl chovat násilným způsobem. Podmínkou je rovněž nezbytnost použití takového prostředku pro splnění účelu úkonu (§ 17 odst. 5 ZVS).

12. Samostatně, tj. mimo ustanovení § 17 ZVS o donucovacích prostředcích, je v ZVS upraveno použití střelné zbraně (§ 18 ZVS). K tomu viz vysvětlivky k odst. 3.

13. ZVS stanoví omezení při použití donucovacích prostředků a střelné zbraně, pokud jsou použity vůči ženě, těhotné ženě, osobě vysokého věku, osobě se zjevným zdravotním postižením nebo osobě zjevně mladší patnácti let (srov. § 19 ZVS).

K odst. 3

14. Povinnosti příslušníka Vězeňské služby jsou stanoveny v § 5–9, § 15 a § 20 ZVS. Jsou vymezeny ke všem oblastem, které Vězeňská služba zajišťuje, tedy k výkonu vazby,

zabezpečovací detenci a výkonu trestu odnětí svobody. Následující výklad bude zaměřen na výkon trestu odnětí svobody.

15. Příslušník je především povinen plnit služební povinnosti a úkoly vyplývající pro něj ze zákonů a z dalších obecně závazných právních předpisů a z rozhodnutí a příkazů nadřízených.

16. Řada povinností se vztahuje k jednání s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. Příslušník je povinen jednat s nimi vážně a rozhodně. Z hlediska účelu výkonu trestu a jeho hlavních zásad je významnou povinností respektovat práva osob ve výkonu trestu, zabránit krutému nebo důstojnost ponižujícímu zacházení s těmito osobami i mezi nimi navzájem, stejně jako povinnost působit k naplňování účelu výkonu trestu a povinnost dbát při provádění služebních zákroků a úkonů cti a důstojnosti osob, s nimiž jedná, i své a nepřipustit způsobení bezdůvodné újmy nebo překročení zásahu do práv a svobod nad míru nezbytnou k dosažení účelu zákroku nebo úkonu.

17. K povinnostem příslušníka patří i povinnost prokázat před provedením zákroku svou příslušnost k Vězeňské službě, pokud to okolnosti a povaha zákroku dovolují. Příslušnost k Vězeňské službě se prokazuje:

- služebním průkazem nebo stejnokrojem s identifikačním číslem;
- v místech výkonu vazby, zabezpečovací detence a výkonu trestu též identifikačním štítkem;
- výjimečně ústním prohlášením „Vězeňská služba“, pokud okolnosti neumožňují prokázat totožnost stanoveným způsobem. Tak tomu může být např. v případě, kdy příslušník bude konat v rámci zakročovací povinnosti mimo službu podle § 7 odst. 3 ZVS a nebude mít na sobě služební stejnokroj nebo při sobě služební průkaz, popř. za situace vyžadující okamžité provedení zákroku, kdy nebude prostor pro předložení služebního průkazu apod.

18. Příslušník je dále před provedením zákroku povinen použít domluvy, výzvy, již předchází slova „jménem zákona“, nebo varování k dosažení účelu zákroku bez jeho provedení, což je projevem zásady přiměřenosti a subsidiarity závažnějších zásahů do práv a svobod osob. Uvedené mírnější prostředky je povinen použít, pokud to dovolují okolnosti a povaha služebního zákroku.

19. Příslušník Vězeňské služby má také zakročovací povinnost vůči osobám páchajícím ve výkonu vazby, zabezpečovací detence a výkonu trestu odnětí svobody trestný čin a kázeňský přestupek nebo mařícím účel vazby, zabezpečovací detence nebo výkonu trestu nebo v případě narušování pořádku nebo ohrožení bezpečnosti v prostorách Vězeňské služby, věznic pro místní výkon trestu nebo při předvádění a eskortách osob z výkonu trestu odnětí svobody. Povinnost provést služební zákrok má příslušník i v době mimo službu, pokud osoba ve výkonu páchá trestný čin nebo kázeňských přestupek, jímž je bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo majetek.

20. Příslušník je dále vázán povinností mlčenlivosti o skutečnostech, které se dozví při plnění služebních úkolů, nebo v souvislosti s nimi, a které v obecném zájmu nebo v zájmu zúčastněných osob vyžadují utajení před nepovolanými osobami. Této povinnosti může být zproštěn ministrem spravedlnosti.

21. Příslušník je rovněž povinen bezprostředně pronásledovat osobu prchající z výkonu trestu odnětí svobody, pokud mu v tom nebrání jiné důležité okolnosti, a činit nezbytná a neodkladná opatření k jejímu zadržení.

22. Další povinnosti jsou stanoveny příslušníku v případě použití donucovacích prostředků a střelné zbraně:

- povinnost oznámit jejich použití bezodkladně nadřízenému, nejde-li o použití za podmínek § 17 odst. 4 a 5 ZVS; viz vysvětlivky k odst. 2;
- povinnost poskytnout první pomoc a zajistit lékařské ošetření;
- sepsat o použití donucovacího prostředku záznam, pokud došlo ke zranění.

23. Oprávnění příslušníka jsou stanovena v § 10–18 ZVS. Stejně jako v případě povinností bude následující výklad zaměřen na oblast výkonu trestu odnětí svobody.

24. Příslušník je oprávněn požadovat vysvětlení od osob ve výkonu trestu odnětí svobody, které mohou přispět k objasnění skutečností důležitých pro odhalení trestného činu nebo kázeňského přestupku spáchaného ve výkonu trestu nebo pro vypátrání osoby prchající z výkonu trestu.

25. Příslušník je oprávněn provést u osoby ve výkonu trestu odnětí svobody osobní prohlídku, prohlídku jejích věcí, snímání daktyloskopických otisků a pořizování obrazových záznamů a nařídít, aby se tato osoba podrobila lékařské prohlídce.

26. Příslušník je oprávněn odejmout osobě ve výkonu trestu věc, kterou má neoprávněně u sebe, anebo věc, která by mohla být prohlášena za propadlou nebo zabranou.

27. Řadu oprávnění má příslušník při střežení objektů, v nichž je vykonáván trest odnětí svobody. Je oprávněn zjišťovat totožnost osob, které vstupují do objektu nebo se v něm nacházejí, prohlížet jejich zavazadla i věci, prohlížet dopravní prostředky při vjezdu a výjezdu. Při důvodném podezření, že osoba má u sebe zbraň nebo jinou věc, kterou by mohl narušit výkon trestu, může provést osobní prohlídku a zbraň či věc odebrat. Příslušník může přijímat i jiná opatření zabráňující vnášení či dopravování věcí, které by mohly narušit výkon trestu. Dále je oprávněn zjišťovat totožnost osob, které se zdržují v blízkosti střežených objektů, v nichž je vykonáván trest odnětí svobody, a zakročit proti takovým osobám, pokud je důvodná obava, že naruší výkon trestu odnětí svobody nebo ohrozí bezpečnost střeženého objektu a nebo se chovají způsobem, který narušuje výkon trestu odnětí svobody nebo ohrožuje bezpečnost střeženého objektu.

28. Příslušník je při plnění služebních úkolů oprávněn v případě bezprostředního nebezpečí ohrožení života, zdraví nebo majetku požádat každého o pomoc.

29. Dalším oprávněním příslušníka je použití donucovacích prostředků za podmínek § 17 a § 20 ZVS, viz vysvětlivky k odst. 2.

30. Příslušník je dále oprávněn použít při plnění služebních úkolů střelnou zbraň, avšak pouze výjimečně, za podmínek § 18 ZVS:

- a) v případě nutné obrany k odvrácení přímo hrozícího nebo trvajícího útoku proti jeho osobě nebo útoku na život nebo zdraví jiné osoby;
- b) k překonání odporu směřujícího ke zmaření služebního zákroku, pokud jej nemůže překonat jinak a nedokončení zákroku by ohrozilo život nebo zdraví jiné osoby;
- c) k zamezení útěku osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nebo při eskortě, pokud ji nelze zadržet jiným způsobem;
- d) k odvrácení nebezpečného útoku na střežený nebo chráněný objekt nebo stanoviště, po marné výzvě, aby od útoku bylo upuštěno;
- e) ke zneškodnění zvířete ohrožujícího život nebo zdraví osob.

31. Použití střelné zbraně je vždy krajním prostředkem; přichází v úvahu jen tehdy, nelze-li jeho účelu dosáhnout jinak, např. použitím donucovacích prostředků. V případech uvedených ve vysvětlivce č. 30 pod písm. a) – d) musí použití střelné zbraně předcházet výzva k upuštění od protiprávního jednání s výstrahou, že bude použito střelné zbraně, nejedná-li se o ohrožení života nebo zdraví příslušníka či jiné osoby a zákrok nesnese odkladu.

32. Občanskými pracovníky Vězeňské služby jsou vychovatelé, speciální pedagogové, sociální pracovníci, psychologové či popř. zdravotnický personál. Ti mohou dávat pokyny a příkazy v rozsahu daném ZVTOS, tzn. při plnění svých úkolů v rámci zajišťování vnitřního pořádku, pracovní kázně, plnění programů zacházení apod.

K odst. 4

33. Toto ustanovení vymezuje pojem zaměstnance Vězeňské služby. Rozumí se jím nejen příslušník, ale i občanský pracovník Vězeňské služby. Občanskými pracovníky, jak uvedeno výše, jsou tzv. odborní zaměstnanci Vězeňské služby – psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, popř. zdravotnický personál. Ve věznicích všech základních typů pracují s odsouzenými zásadně stabilní týmy zaměstnanců Vězeňské služby složené ze speciálního pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka, vychovatele a dozorců s odpovídající speciální odbornou přípravou (§ 2 odst. 2 ŘVTOS).

Související ustanovení:

§ 28 – základní povinnosti odsouzených (povinnost plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby)

Související předpisy:

zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráž; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

Černíková, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.

Hála, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005.

Nekula, Ondruš, R. Ke stavu a perspektivám Vězeňské služby. *Správní právo*, 1998, č. 6.

§ 4

Poradní sbor

K uplatňování poznatků, forem a metod zacházení s odsouzenými, které napomáhají k dosažení účelu výkonu trestu, zřídí ředitel věznice poradní sbor. Členy poradního sboru jmenuje ředitel věznice s jejich souhlasem z odborníků, kteří nejsou zaměstnání ve věznici. Činnost člena poradního sboru je jiným úkonem v obecném zájmu.²⁾ Vězeňská služba poskytuje členům poradního sboru cestovní náhrady podle zvláštního právního předpisu.³⁾

²⁾ § 124 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

³⁾ Zákon č. 119/1992 Sb., o cestovních náhradách, ve znění pozdějších předpisů.

K § 4

1. Toto ustanovení ukládá řediteli věznice zřídit poradní sbor za účelem uplatňování poznatků, forem a metod zacházení s odsouzenými. Poradní sbor je orgánem, který může věznici pomoci při řešení řady problémů spojených s výkonem trestu odnětí svobody a přispět tak k naplňování účelu výkonu trestu.

2. Kromě požadavku, aby se jednalo o odborníky, kteří nejsou zaměstnání ve věznici, ZVTOS blíže nespecifikuje okruh osob, které mohou být členy poradního sboru. Jejich výběr ponechává na řediteli věznice, v jehož zájmu je vytvoření kvalifikovaného a funkčního orgánu.¹² Dle důvodové zprávy by mělo jít o osoby, které mají k penitenciární problematice vztah. Může se tedy jednat např. o pedagogy, kteří mohou být nápomocní při tvorbě programů zacházení. Dále o sociální kurátory a probační úředníky, jejichž zkušenosti a poznatky mohou být využity zejména v závěrečné fázi výkonu trestu při zajišťování přechodu odsouzeného do života na svobodě. Členy poradního sboru mohou být také právníci či akademičtí pracovníci, kteří mohou pomoci s řešením právních problémů, vzniklých v souvislosti s výkonem trestu.¹³ Může se jednat též o zástupce podniků či firem umožňujících zaměstnávání odsouzených apod.

3. Činnost člena poradního sboru je jiným úkonem obecného zájmu. Ustanovení § 4 odkazuje v tomto směru na § 124 zák. č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Tento předpis byl zrušen zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který upravuje jiné úkony v obecném zájmu v § 203. Podle § 202 zák. práce zaměstnavatel poskytne zaměstnanci k výkonu jiných úkonů v obecném zájmu pracovní volno v nezbytně nutném rozsahu, pokud tyto činnosti nelze provést mimo pracovní dobu. Náhrada mzdy nebo platu od zaměstnavatele v tomto případě odsouzenému nepřisluší, není-li v zák. práce stanoveno jinak nebo není-li dohodnuto nebo vnitřním předpisem stanoveno jinak. Zák. práce stanoví v § 203 odst. 2 písm. a), v kterých případech náleží zaměstnanci pracovní volno pro jiný úkon v obecném zájmu s náhradou mzdy. Výkon funkce člena poradního sboru mezi nimi není uveden; náhrada mzdy by tak musela být buď dohodnuta, anebo stanovena ve vnitřním předpisu zaměstnavatele.

4. Zvláštním právním předpisem upravujícím cestovní náhrady je zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který zrušil zákon č. 119/1992 Sb., o cestovních náhradách, ve znění pozdějších předpisů, na který § 4 ZVTOS, pokud jde o cestovní náhrady členům poradního sboru, odkazuje. Cestovními náhradami se rozumí jízdné, stravné a nutné vedlejší výdaje.

Související předpisy:

zák. práce

Literatura:

Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002.

¹² Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002, s. 194.

¹³ Srov. Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002, s. 194.

§ 5

Místo výkonu trestu

(1) Trest se vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice. Věznice zřizuje a zrušuje ministr spravedlnosti (dále jen „ministr“) a jejich správu vykonává Vězeňská služba podle zvláštního zákona.¹⁾

(2) Vyžaduje-li zdravotní stav odsouzeného zdravotní péči, kterou nelze zajistit ve zdravotnickém zařízení Vězeňské služby, a výkon trestu nelze přerušit, trest se na nezbytně nutnou dobu vykonává ve zdravotnickém zařízení mimo objekty spravované Vězeňskou službou, přičemž střežení odsouzeného v takovém případě zajišťuje nejblížeji věznice. Zvýšené náklady spojené s provedením takových opatření hradí zdravotnickému zařízení Vězeňská služba.

(3) Trestní opatření odnětí svobody u mladistvých,^{3b)} kteří nepřekročili 19. rok svého věku, se vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diferenciace.

¹⁾ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky.

^{3b)} § 2 písm. d) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

K odst. 1

1. Toto ustanovení navazuje na právní úpravou obsaženou v § 55 odst. 3 tr. zákoníku, podle něhož nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává podle jiného právního předpisu ve věznicích. Věznicemi třeba rozumět i zvláštní oddělení vazební věznice určené pro výkon trestu odnětí svobody.

2. Věznice a vazební věznice jsou organizačními jednotkami Vězeňské služby. Zřizuje, popř. zrušuje je ministr spravedlnosti (dále jen ministr). V jejich čele stojí ředitel, kterého jmenuje či odvolává generální ředitel Vězeňské služby. Ředitelé věznic a vazebních věznic jsou oprávněni jednat a činit právní úkony za Vězeňskou službu ve všech věcech, kromě těch, které podle zákona nebo rozhodnutí ministra nebo generálního ředitele patří do jejich pravomoci (§ 4 ZVS).

3. V současné době existuje v České republice 36 věznic a vazebních věznic.

4. Správu věznic a vazebních věznic vykonává Vězeňská služba podle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži, ve znění pozdějších předpisů.

K odst. 2

5. Místem výkonu trestu může být dle tohoto ustanovení i zdravotnické zařízení mimo objekty Vězeňské služby. Jedná se o situaci výjimečnou, podmíněnou dvěma skutečnostmi. Tou první je zdravotní stav odsouzeného, jenž vyžaduje takovou zdravotní péči, kterou není možno zajistit ve zdravotnickém zařízení Vězeňské služby. Druhou podmínkou je nemožnost přerušení výkonu trestu.

6. Zdravotním stavem vyžadujícím zdravotní péči, kterou nelze zajistit ve zdravotnickém zařízení věznice, může být např. onkologické onemocnění, úraz vyžadující náročnou operaci, onemocnění vyžadující sérii vyšetření prostřednictvím specializovaných přístrojů apod.

7. Přerušení výkonu trestu za účelem neodkladného poskytnutí zdravotní péče, kterou nelze zajistit ve věznici nebo ve specializovaném zdravotnickém zařízení Vězeňské služby, upravuje § 56 odst. 3 ZVTOS. Podle tohoto ustanovení může ředitel věznice přerušit výkon trestu na nezbytně nutnou dobu. Doba přerušení nepřevyšující 30 dnů v kalendářním roce se započítává do doby výkonu trestu, pokud si ovšem odsouzený újmu na zdraví nezpůsobil úmyslně.

8. Nemožnost přerušit výkon trestu je výslovně stanovena u odsouzeného k doživotnímu trestu (§ 71 odst. 3 ZVTOS). U ostatních odsouzených může být dána např. vysokou závažností trestného činu, obavou z útěku odsouzeného po zlepšení jeho zdravotního stavu, skutečností, že již v minulosti zneužil institutu přerušení výkonu trestu apod.

9. Stanoven je i subjekt zajišťující střežení odsouzených ve zdravotnickém zařízení mimo objekty spravované Vězeňskou službou. Je jím věznice, jež je nejbližší místu zdravotnického zařízení, ve kterém je odsouzený umístěn, což je dáno požadavkem hospodárnosti.

10. Vězeňské službě je stanovena povinnost hradit případné zvýšené náklady spojené s provedením opatření nutných k zajištění střežení a bezproblémového výkonu trestu ve zdravotnickém zařízení mimo objekty spravované Vězeňskou službou. Může se jednat např. o umístění mříží do oken či opatření dveří nemocničního pokoje bezpečnostním zámkem či nutnost mimořádných směn.

K odst. 3

11. Toto ustanovení navazuje na § 76 ZSM, podle něhož výkon trestního opatření odnětí svobody upravuje zvláštní zákon.

12. Speciální právní úprava trestního práva mladistvých obsažená v ZSM se promítá i do výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody. Ten probíhá odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích či zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diferenciace, a to i v době, kdy již dovršili v průběhu výkonu tohoto trestního opatření devatenáctý rok věku.

13. Mladistvým se podle § 2 písm. d) ZSM rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý a nepřekročil osmnáctý rok věku. V penitenciárním smyslu slova, tj. pro účely výkonu uloženého nepodmíněného odnětí svobody, však dochází ze zákona k prodloužení věku mladistvého o jeden rok.¹⁴ Uvedená věková hranice odráží privilegovaný přístup k osobám ve věku blízkém věku mladistvých.

14. § 79 ZSM nicméně umožňuje soudu pro mládež rozhodnout, že mladistvý, který dovršil ve výkonu odnětí svobody devatenáctý rok věku, se přerazuje do věznice pro ostatní odsouzené, a současně stanoví, do jakého typu věznice bude odsouzený pro další výkon trestu zařazen. Při rozhodování soud zohlední zejména dosažený stupeň převýchovy mladistvého a délku zbytku trestu. Rozhodnutí o přerazení odsouzeného do věznice pro ostatní odsouzené se vždy považuje za rozhodnutí o přerazení do věznice s přísnějším režimem.

15. Věznice či zvláštní oddělení věznic nejsou na rozdíl od věznic pro ostatní odsouzené členěny do čtyř základních typů podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti;

¹⁴ Šámal, P., Válková, H., Sokolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání, Praha : C. H. Beck, 2007, s. 781–782.

viz vysvětlivky k § 8 odst. 1 ZVTOS. Uplatňuje se v nich vnitřní diferenciace stanovená v § 83–85 ŘVTOS. Mladiství se na základě charakteristiky osobnosti a spáchaného provinění rozděluje do čtyř základních diferenciačních skupin A až D. Do skupiny A se zařazují odsouzení se základní charakteristikou osobnosti v normálu, u nichž poruchy chování vyplývají z nevhodného sociálního prostředí, emocionální a sociální nevyzrálosti, popř. špatného zacházení. Skupina B je určena odsouzeným s naznačeným disharmonickým vývojem osobnosti, skupina C odsouzeným s poruchami chování včetně poruch způsobených užíváním návykových látek, kteří vyžadují specializovaný výkon trestu, a skupina D odsouzeným s mentální retardací. O zařazení odsouzeného do konkrétní diferenciační skupiny rozhoduje ředitel věznice na základě doporučení odborných zaměstnanců, tj. zejména psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka a vychovatele (srov. § 8 odst. 1 ŘVTOS). Základní diferenciační skupiny se liší obsahem a způsobem zacházení odpovídajícím potřebám změny osobnosti mladistvého. Součástí programu zacházení ve všech těchto skupinách je vzdělávání a vhodná forma sociálního výcviku. Vnitřní diferenciace je uplatňována i v rámci základních diferenciačních skupin, které se zpravidla dále člení na tři přístupné skupiny, jež tvoří ucelený systém pozitivní motivace mladistvých odsouzených (srov. § 85 odst. 2 ŘVTOS). Podrobnější podmínky této vnitřní diferenciace v rámci jednotlivých základních skupin stanoví vnitřní řád věznice, a to takovým způsobem, aby v průběhu výkonu trestního opatření mohl být mladistvý postupně zařazován do jednotlivých skupin podle posunu v přístupu, plnění programu zacházení, plnění povinností a podle chování a jednání v souladu či nesouladu s vnitřním řádem věznice. V § 84 ŘVTOS jsou stanovena kritéria pro zařazení mladistvého do přístupné skupiny. Jsou jimi chování, jednání a postoje mladistvého ke spáchanému provinění a výkonu trestního opatření. Předpokladem pro zařazení do první přístupné skupiny je převážně aktivní plnění programu zacházení a dalších povinností a chování se a jednání v souladu s vnitřním řádem věznice. Odsouzeným mladistvým s nevyjasněným a kolísavým postojem a přístupem k programu zacházení a k povinnostem je určena skupina druhá. Do třetí přístupné skupiny se zařazují mladiství, kteří převážně plní program zacházení pasivně nebo jej odmítají, neplní své povinnosti a chovají se či jednají v rozporu s vnitřním řádem věznice. O zařazení mladistvého do přístupné skupiny a o jeho změně rozhoduje vedoucí oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu) na návrh speciálního pedagoga, zpravidla při zpracování a hodnocení programu zacházení. Hodnocení se u mladistvých provádí zpravidla jednou za měsíc. ŘVTOS nehovoří výslovně o rozdílech mezi jednotlivými přístupnými skupinami. Jedná se zřejmě o odlišnosti v rozsahu práv či výhod a povinností. Je tedy zřejmé, že diferenciace výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých je založena na opačném přístupu než je tomu v případě výkonu trestu odnětí svobody u dospělých pachatelů. Pro mladistvé je určen jeden typ věznice, dle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti nediferencovaný. Z hlediska bezpečnostních parametrů je věznice prakticky na úrovni věznice s ostrahou až s prvky věznice se zvýšenou ostrahou (srov. § 49 odst. 2 a § 55 ŘVTOS). Důraz je pak kladen na diferenciaci vnitřní, zohledňující jednak osobnost mladistvého a povahu jím spáchaného provinění, jednak i jeho chování a postoj k výkonu trestního opatření.¹⁵

¹⁵ Kalvodová, V. K diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody dle nové právní úpravy. *Časopis pro právní vědu a právní praxi*, 2000, č. 2, s. 214.

Judikatura:

R 37/2007 Jestliže soud pro mládež ukládá mladistvému trestní opatření v podobě nepodmíněného trestu odnětí svobody, musí podle § 76 ZSM a podle § 5 odst. 3, § 8 odst. 2 a § 9 odst. 1 VýkTrOSv vždy rozhodnout o jeho zařazení do věznice pro mladistvé (§ 9 odst. 1 VýkTrOSv). Výrok o zařazení mladistvého do věznice pro mladistvé je tedy obligatorní součástí výrokové části odsuzujícího rozsudku, jímž bylo uloženo trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody, ve smyslu § 122 odst. 1 věta čtvrtá tr. ř.

Související ustanovení:

§ 8 odst. 1 – typy věznic; § 8 odst. 2 – zvláštní věznice pro mladistvé; § 56 odst. 3 – přerušení výkonu trestu; § 60, § 61 odst. 3 – výkon trestu u mladistvých; § 71 odst. 3 – nemožnost přerušení výkonu trestu u odsouzených k doživotí

Související předpisy:

tr. zákoník; zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody; zákon č. 555/1991 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží.

Literatura:

Černíková, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.

Kalvodová, V. K diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody dle nové právní úpravy. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2000, č. 2.

Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002.

Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007.

§ 6

Přijímání odsouzených do výkonu trestu

(1) Do výkonu trestu lze přijmout odsouzeného jen na základě písemného nařízení výkonu trestu vyhotoveného soudem. Není-li k nařízení výkonu trestu připojeno písemné vyhotovení pravomocného rozsudku, soud je věznici zašle dodatečně.

(2) Při přijetí do výkonu trestu musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi podle tohoto zákona a řádu výkonu trestu a s vnitřním řádem věznice.

K odst. 1

1. Toto ustanovení stanoví jako základní podmínku přijetí odsouzeného do výkonu trestu písemné nařízení výkonu trestu vyhotovené soudem.

2. Nařízení výkonu trestu je upraveno v § 321 tr. ř. Podle tohoto ustanovení zašle předseda senátu příslušné věznici nařízení výkonu trestu, jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody, stalo vykonatelným. Je-li odsouzený na svobodě, vyzve ho předseda senátu, aby ve stanovené lhůtě trest nastoupil. Výkon trestu nařídí zpravidla předseda senátu, popř. samosoudce toho soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni (srov. § 315 odst. 3 tr. ř.). Pokud se však stal výrok o uložení trestu odnětí svobody pravomocným rozhodnutím odvolacího soudu a odsouzený je ve

vazbě, nařídí výkon tohoto trestu předseda senátu odvolacího soudu ihned po vyhlášení rozhodnutí. Může tak učinit i u odsouzeného, který není ve vazbě, pokud je z konkrétních skutečností zjištěno, že pobyt odsouzeného na svobodě je nebezpečný, nebo jestliže z jednání odsouzeného či z dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat.

3. V souladu se zásadou officiality a rychlosti řízení je třeba výkon trestu nařídít po právní moci rozsudku co nejrychleji. Výslovně to stanoví § 59 kancelářského řádu pro okresní, krajské a vrchní soudy, zejména pro případy, kdy je obviněný ve vazbě. Trestní řád nicméně počítá s možností poskytnout odsouzenému k nastoupení výkonu trestu přiměřenou lhůtu, aby si mohl obstarat své záležitosti, ne delší než jeden měsíc ode dne nabytí právní moci rozhodnutí, podle něhož se má vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody. Tato možnost je však dána pouze v případě, nebylo-li z konkrétních skutečností zjištěno, že pobyt odsouzeného na svobodě je nebezpečný, nebo nevyplývá-li z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat, a není tak důvod pro okamžité nařízení výkonu trestu (§ 321 odst. 2 tr. ř.).

4. V nařízení výkonu trestu je třeba vyznačit den, kdy má odsouzený trest nastoupit, do kterého typu věznice je zařazen, započítání vazby nebo trestu a předchozí tresty odsouzeného s uvedením, zda byly vykonány.¹⁶

5. K nařízení výkonu trestu je třeba připojit písemné vyhotovení pravomocného rozsudku, jímž byl nepodmíněný trest odnětí svobody uložen. Ten představuje nezbytný podklad pro výkon trestu odnětí svobody. Pokud písemné vyhotovení pravomocného rozsudku nebude možno připojit k nařízení výkonu trestu, soud je věznici zašle dodatečně. Tak tomu bude tehdy, jestliže předseda senátu soudu druhého stupně nařídí výkon rozhodnutí hned po vyhlášení a nebude dosud písemně vyhotoven rozsudek soudu druhého stupně, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o vině a trestu. V takovém případě předseda senátu v nařízení uvede, v jakém směru byl rozsudek soudu prvního stupně změněn.¹⁷

6. Toto ustanovení je prováděno § 3 odst. 1 ŘVTOS, podle něhož odsouzený může být přijat do výkonu trestu nejen na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí a nařízení výkonu trestu, ale popřípadě i na jejich základě vydané výzvy soudu k nastoupení výkonu trestu anebo příkazu k dodání odsouzeného do výkonu trestu. Výzva k nástupu trestu je určena odsouzenému, který je v okamžiku nařízení výkonu trestu na svobodě. Má písemnou formu a musí být zaslána odsouzenému. Je v ní uvedena věznice, do níž má odsouzený nastoupit, a stanovena lhůta k nástupu končící konkrétním datem. Její součástí je i poučení odsouzeného, že pokud ve stanovené lhůtě trest nenastoupí, bude do výkonu trestu dodán.¹⁸ Příkaz k dodání do výkonu trestu bude vydán v případě, že odsouzený nenastoupí trest ve lhůtě, která mu byla poskytnuta, anebo pokud bylo z konkrétních skutečností zjištěno, že jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, nebo jestliže z jeho jedná-

¹⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. *Trestní řád. Komentář*. II. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 2434.

¹⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. *Trestní řád. Komentář*. II. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 2435.

¹⁸ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. *Trestní řád. Komentář*. II. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 2437.

ní a dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat (§ 321 odst. 3 tr. ř.).

7. Při přijetí do věznice je nutno ověřit totožnost odsouzeného, aby byla s ohledem na všechny dostupné doklady vyloučena jeho záměna s jinou osobou. Nemá-li odsouzený dodaný do výkonu trestu orgánem Policie České republiky (dále jen policejní orgán) u sebe žádný doklad totožnosti, lze odsouzeného přijmout do věznice pouze v případě, že totožnost již byla ověřena dříve a je o tom na dokladech učiněn záznam příslušným orgánem soudu nebo policejním orgánem (§ 3 odst. 2 ŘVTOS).

8. ŘVTOS stanoví další úkony, které jsou prováděny v souvislosti s vlastním přijetím odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody. Při přijetí do věznice se u odsouzeného provede osobní prohlídka, a to osobou stejného pohlaví; též se provedou potřebná hygienická a protiepidemická opatření (§ 4 odst. ŘVTOS). Vymezuje rovněž okruh věcí, které si odsouzený může u sebe ponechat, resp. které smí používat. Odsouzený může u sebe ponechat písemnosti související s trestním řízením, které bylo nebo je proti němu vedeno, a další úřední písemnosti; dále fotografie, dopisy, právní předpisy, vlastní knihy, časopisy a noviny, a to v množství přiměřeném možnostem jejich uložení v poskytnuté skřínce. Odsouzený může mít u sebe též kapesní nebo náramkové hodinky, psací potřeby, věci potřebné k vedení běžné korespondence, ruční mlýnek na kávu, elektrický holicí strojek, hrneček na nápoje a základní hygienické potřeby (§ 4 odst. 2 ŘVTOS). Odsouzenému se umožní používat vlastní přenosný radiopřijímač napájený z vlastního zdroje, pro který je v přijímači prostor a je jeho součástí, jen po provedení kontroly technických parametrů vedoucích ke zjištění, zda nebylo instalováno nežádoucí zařízení. Provedení kontroly zajistí na náklady odsouzeného správa věznice. V případě porušení pečeti dokumentující neporušenost radiopřijímače nesmí odsouzený radiopřijímač užívat, dokud na své náklady neumožní věznici zajistit kontrolu (§ 4 odst. 3 ŘVTOS). Odsouzenému mohou být případně ponechány i jiné věci. O jejich ponechání rozhoduje ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec Vězeňské služby. Ostatní věci, včetně peněz a cenností, které má odsouzený u sebe, mu správa věznice na jeho žádost uloží. Doklady osobní totožnosti odsouzeného přebírá věznice do úschovy vždy. Není-li uložení některých věcí zejména vzhledem k jejich povaze nebo množství možné, správa věznice na náklady odsouzeného zabezpečí jejich odeslání osobě, kterou odsouzený určí (§ 4 odst. 5 ŘVTOS).

9. Nástup odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody musí být ohlášen orgánům uvedeným v § 5 ŘVTOS. Jsou jimi soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, okresní (městský) policejní orgán příslušný podle místa pobytu odsouzeného, orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo koordinátor péče o občany společensky nepřízpůsobené příslušný podle místa pobytu odsouzeného, generální ředitel Vězeňské služby, vojenská správa, pokud odsouzený podléhá její evidenci, příslušný orgán sociálního zabezpečení u důchodců a osob pobírajících výsluhový příspěvek nebo příspěvek za službu. Hlášení o nástupu výkonu trestu zašle uvedeným orgánům správa věznice.

10. Odsouzený je po nástupu do výkonu trestu ubytován v přijímacím oddělení věznice. Již v této fázi výkonu trestu se uplatní diferenciacce podle § 7 ZVTOS (srov. § 6 odst. 1 ŘVTOS). Blíže viz vysvětlivky k § 9 odst. 3 ZVTOS.

K odst. 2

11. Toto ustanovení stanoví povinnost věznice seznámit odsouzeného s jeho právy a povinnostmi podle ZVTOS, ŘVTOS a s vnitřním řádem věznice.

12. Znalost práv a povinností, stejně jako znalost vnitřního řádu věznice je základním předpokladem začlenění odsouzeného do prostředí věznice a dosažení účelu výkonu trestu. Proto každý odsouzený s nimi musí být po svém nástupu do výkonu trestu seznámen. K tomuto účelu slouží pobyt v nástupním oddělení, během něhož se odsouzený mj. podrobně seznamuje s obsahem ZVTOS, ŘVTOS a s vnitřním řádem věznice [srov. § 8 odst. 2 písm. b) ŘVTOS]. Seznámení musí být prokazatelné; odsouzený by měl svým podpisem potvrdit, že byl se svými právy a povinnostmi, stejně jako s ustanoveními vnitřního řádu věznice řádně seznámen a že jim porozuměl.

13. Práva odsouzených jsou upravena zejména v díle 2, hlavě 2 ZVTOS. Jejich realizace je pak konkretizována v ŘVTOS. Vyplyvají však i z řady dalších ustanovení ZVTOS.

14. Povinnosti odsouzených jsou upraveny zejména v díle 3, hlavě 2 ZVTOS. Výčet základních povinností je obsažen v § 28 ZVTOS. Vyplyvají však i z řady dalších ustanovení ZVTOS.

15. Vnitřní řád věznice je stanoven pro každou věznici jejím ředitelem se souhlasem Generálního ředitelství Vězeňské služby. Stanoví se jím denní rozvrh chodu věznice, činnost odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici (§ 14 ZVTOS).

Související ustanovení:

§ 7 – umístování odsouzených; § 9 – zařazování odsouzených do typů věznic; § 15–27 – práva odsouzených; § 28 – základní povinnosti odsouzených; § 14 – vnitřní řád věznice

Související předpisy:

tr. ř.; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

Černíková, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.

Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. *Trestní řád. Komentář. II. díl*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008.

§ 7**Umístování odsouzených**

Odděleně se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen a dále zpravidla odsouzení:

- a) mladiství od dospělých,**
- b) recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,**
- c) za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,**
- d) trvale pracovně nezařaditelní,**
- e) s poruchami duševními a poruchami chování a**
- f) s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí.**

K § 7

1. Základním problémem ve výkonu trestu odnětí svobody je náležitá diferenciace, tedy různě strukturované zacházení s různými skupinami osob.¹⁹ Toto ustanovení obsahuje v návaznosti na vnější diferenciaci v podobě jednotlivých typů věznic (§ 8 ZVTOS) další diferenciaci odsouzených, jejímž cílem je eliminovat možné nežádoucí ovlivňování některých kategorií odsouzených a případné problémy či krizové situace vyplývající ze společného soužití určitých skupin osob. Odráží současně potřebu specifik výkonu trestu a zacházení s odsouzenými náležejícími do těchto skupin, která je ve vztahu k mladistvým, k odsouzeným trvale pracovně nezařaditelným a k odsouzeným s poruchami duševními a poruchami v chování promítnuta do zvláštních ustanovení Hlavy IV, Dílu 3, 5 a 6 ZVTOS.

2. Z dikce tohoto ustanovení vyplývá, že muži a ženy se umísťují vždy odděleně. Ostatní v něm uvedené skupiny odsouzených se odděleně umísťují zpravidla.

K písm. a)

Požadavek na oddělený výkon trestu odnětí svobody dospělých a mladistvých odsouzených je dán potřebou zohlednit věkové zvláštnosti mladistvých a s nimi související potřeby a současně eliminovat negativní vliv, který by dospělí odsouzení mohli na mladistvé mít.²⁰ Podle tohoto ustanovení se dospělí a mladiství odsouzení umísťují odděleně zpravidla, tzn. že případně lze umístit tyto dvě kategorie odsouzených i ke společnému výkonu. Uvedené by však bylo v rozporu s § 5 odst. 3 ZVTOS, podle něhož trestní opatření odnětí svobody u mladistvých, kteří nepřekročili 19. rok svého věku, se vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diferenciace. Ustanovení § 61 odst. 3 ZVTOS dává nicméně řediteli věznice možnost podat soudu návrh na přerazení mladistvého, který ve výkonu trestu dovrší 19. rok věku, do věznice pro ostatní odsouzené, má-li za to, že bude výkonem trestu v této věznici dosaženo jeho účelu. Z uvedeného tedy vyplývá, že ona výjimka společného umístění mladistvých a dospělých odsouzených se vztahuje právě na případy, kdy mladistvý bude takto přerazen.

K písm. b)

Požadavek odděleného výkonu trestu recidivistů od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé, je dán potřebou eliminovat negativní ovlivňování prvovězněných osob ze strany těch, kteří již mají s výkonem trestu zkušenosti, znají prostředí věznice a pravidla vězeňské subkultury a mohli by toho zneužívat např. i k šikaně, k návodu k trestné činnosti apod. Z dikce ustanovení i jeho smyslu lze vyvodit, že by se mělo jednat o recidivu v penologickém smyslu, tzn. že pachatel již byl ve výkonu trestu odnětí svobody a nikoli o recidivu v právním smyslu, spočívající v opětovném spáchání trestného činu poté, co pachatel byl již za trestný čin pravomocně odsouzen. I pachatel, který je v právním smyslu recidivistou, může být osobou, která je ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé, pokud

¹⁹ Karabec, Z. Trestní politika – vstup do problematiky. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha : ASPI, 2008, s. 102.

²⁰ Srov. též Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 768.

mu byl za předchozí trestný čin uložen alternativní trest, tj. trest nespojený s odnětím svobody.

K písm. c)

Požadavek odděleného výkonu odsouzených za úmyslné trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti vychází z předpokladu odlišného stupně narušení a nebezpečnosti těchto dvou kategorií pachatelů. Zavinění představuje vnitřní psychický vztah pachatele k podstatným složkám trestného činu.²¹ Je založeno na složce vědomostní a složce volní. Složka vědomostní zahrnuje pachatelovo vnímání objektivního stavu věci, jakož i jeho představy o něm. Složka volní znamená o vůli pachatele opřenou jeho zaměřenost na skutečnosti trestněprávně relevantní.²² Projevuje se ve formě chtění nebo srozumění, tj. v podstatě rozhodnutí jednat určitým způsobem se znalostí podstaty věci.²³ Podle zastoupení obou uvedených složek se rozlišují dvě základní formy zavinění – úmysl a nedbalost. Ty se člení dále na úmysl přímý a nepřímý a nedbalost vědomou a nevědomou.²⁴

K písm. d)

Okruh odsouzených trvale pracovní nezařaditelných vymezuje § 69 odst. 1 ZVTOS. Jsou jimi:

- odsouzení starší 65 let, pokud sami nepožádají o zařazení do práce,
- odsouzení, kteří byli uznáni invalidními ve třetím stupni,
- odsouzení, jejichž zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení.

Požadavek na oddělené umístění od ostatních odsouzených je dán potřebou zohlednit specifika věku či zdravotního stavu. Vyplývá rovněž z odlišného režimu dne, který musí být přizpůsoben skutečnosti, že tito odsouzení nejsou zařazení do práce. Odsouzení trvale pracovní nezařaditelní vykonávají trest zásadně ve specializovaných odděleních věznic zřízených generálním ředitelstvím Vězeňské služby (§ 92 ŘVTOS).

K písm. e)

Byť ustanovení § 7 písm. e) hovoří výslovně jen o osobách s poruchami duševními a poruchami v chování, ve smyslu § 70 ZVTOS je třeba do této kategorie zařadit i odsouzené s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek, a osoby s mentální retardací. Tito odsouzení vyžadují zpravidla individuální nebo skupinové terapeutické zacházení (srov. § 70 ZVTOS). Na základě doporučení psychologa či psychiatra vykonávají trest ve specializovaných odděleních věznic zřízených generálním ředitelem Vězeňské služby. Požadavek odděleného výkonu od ostatních odsouzených je odůvodněn i potřebou ochrany této kategorie odsouzených před šikanou ze strany spoluvězňů,

²¹ Šámal P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 165.

²² Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 239–240.

²³ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 165.

²⁴ Blíže k tomu srov. Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 65 a násl. a dále např. Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 170 a násl.

či naopak potřebou ochrany ostatních odsouzených před projevy např. agresivity, které mohou vyplynout ze specifík duševního stavu této kategorie odsouzených.

K písm. f)

Ochranné léčení je jedním z druhů ochranných opatření, která lze uložit pachatelům trestných činů nebo činů jinak trestných podle tr. zákoníku. Zákonné předpoklady pro uložení ochranného léčení jsou obsaženy v § 99 tr. zákoníku. Ve smyslu tohoto ustanovení je určeno čtyřem kategoriím osob:

- nepříčetným, které spáchaly čin jinak trestný,
- zmenšeně příčetným, které spáchaly trestný čin,
- které spáchaly trestný čin ve stavu vyvolaném duševní poruchou,
- které zneužívají návykové látky a spáchaly trestný čin pod jejich vlivem nebo v souvislosti s jejich zneužíváním.²⁵

Existují dvě formy ochranného léčení – ústavní a ambulantní. Bylo-li ústavní ochranné léčení uloženo vedle trestu odnětí svobody, vykonává se zpravidla po nástupu výkonu trestu odnětí svobody ve věznici. Není-li to možné, vykoná se ve zdravotnickém zařízení před nástupem výkonu trestu nebo po výkonu či jiném ukončení trestu odnětí svobody (srov. § 99 odst. 4 tr. zákoníku). Rovněž ambulantní ochranné léčení se vykoná zpravidla po nástupu výkonu trestu ve věznici. Jestliže výkon není možné uskutečnit, vykoná se až po výkonu trestu odnětí svobody (srov. § 99 odst. 4 tr. zákoníku).

Zabezpečovací detence je rovněž jedním z druhů ochranných opatření, která lze uložit pachatelům trestných činů nebo činů jinak trestných podle trestního zákoníku. Zákonné předpoklady pro uložení zabezpečovací detence jsou obsaženy v § 100 tr. zákoníku. Ve smyslu tohoto ustanovení je určena čtyřem kategoriím osob:

- nepříčetným, které spáchaly čin jinak trestný, který by naplňoval znaky zvlášť závažného zločinu,
- zmenšeně příčetným, které spáchaly trestný čin,
- které spáchaly zločin ve stavu vyvolaném duševní poruchou,
- kteří se oddávají zneužívání návykové látky v případě opětovného spáchání zvlášť závažného zločinu.²⁶

Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence. Byla-li uložena vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, vykoná se po výkonu nebo jiném ukončení trestu odnětí svobody (§ 100 odst. 3 ZVTOS).

Požadavek odděleného výkonu trestu osob s uloženým ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí je dán specifiky jejich duševního stavu vyžadujícími specifické formy zacházení. Odůvodněn je opět i potřebou vzájemné ochrany, viz vysvětlivky k písm. e), a prevence nežádoucích situací. Tento požadavek se uplatní v případě uložených ochranných léčení bez ohledu na to, zda jejich výkon je realizován v průběhu výkonu

²⁵ Kalvodová, V. Právní následky trestného činu a činu jinak trestného, trestněprávní alternativy. In: Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 548.

²⁶ Blíže k tomu Kalvodová, V. Právní následky trestného činu a činu jinak trestného, trestněprávní alternativy. In: Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 550.

trestu, či nikoli, stejně jako v případě uložené zabezpečovací detence. Výkon ochranného léčení v ústavní formě v průběhu výkonu trestu je pak realizován ve specializovaných odděleních věznic zřízených generálním ředitelem Vězeňské služby (§ 99 odst. 1 ŘVTOS).

Související ustanovení:

§ 5 odst. 3 – výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých; § 61 odst. 3 – přeřazení mladistvého do věznice pro ostatní odsouzené; § 69 – výkon trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných; § 70 – výkon trestu osob s poruchami duševními a poruchami chování; § 57 – výkon ochranného léčení

Související předpisy:

tr. zákoník; zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

Literatura:

Černíková, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.

Kalvodová, V. Právní následky trestného činu a činu jinak trestného, trestněprávní alternativy. In: Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

Karabec, Z. Trestní politika – vstup do problematiky. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha : ASPI, 2008.

Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

§ 8

Typy věznic

(1) Věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů, a to

- a) s dohledem,
- b) s dozorem,
- c) s ostrahou,
- d) se zvýšenou ostrahou.

(2) Vedle základních typů věznic uvedených v odstavci 1 se zřizují zvláštní věznice pro mladistvé.

(3) V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu trestu.

K odst. 1

1. Toto ustanovení navazuje na § 56 odst. 1 tr. zákoníku, podle něhož se nepodmíněný trest odnětí svobody vykonává diferencovaně ve věznici s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. Členění věznic do čtyř typů představuje základní vnější diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody. Na tu pak navazuje diferenciaci vnitřní v podobě zpravidla tří postupných skupin vnitřní diferenciaci (§ 39 ŘVTOS; viz vysvětlivky k § 41 odst. 2 ZVTOS).

2. Základními kritérii diferenciacie věznic jsou způsob vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti. Podrobnosti zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti v jednotlivých typech věznic stanoví § 49–54 ŘVTOS.

3. Z hlediska vnějšího střežení se typy věznic odlišují tím, zda v nich jsou či nejsou užívány speciální stavebně-technické prostředky (např. zdi, ploty s ostnatým drátem) a ozbrojené stráže k zabránění útěku odsouzených.

4. Ve věznici s dohledem a věznici s dozorem nejsou speciální stavebně-technické prostředky ani ozbrojené stráže užívány. Kontrolu a dohled nad činností odsouzených vykonávají vychovatelé a ve věznici s dozorem dozorcí (srov. § 49 odst. 1 ŘVTOS).

5. Ve věznici s ostrahou a věznici se zvýšenou ostrahou jsou speciální stavebně-technické prostředky, stejně jako ozbrojené stráže užívány (srov. § 49 odst. 2 ŘVTOS).

6. Zajištění vnitřní bezpečnosti souvisí s otázkou možnosti volného pohybu odsouzených v areálu věznice, s jejich kontrolou, s možností pobytu mimo věznici za účelem práce či volnočasových aktivit či průběhem návštěv.

7. Nejmnírnější režim v uvedeném směru se uplatňuje ve věznici s dohledem (srov. § 51 ŘVTOS). V prostorách věznice se odsouzení pohybují bez omezení. Pracují zpravidla na pracovištích mimo věznici. Dohled nad jejich pracovní činností je svěřen vychovatelům, kteří jej provádějí minimálně jedenkrát týdně. Poměrně široce jsou upraveny možnosti volného pohybu mimo věznici v mimopracovní době. Ředitel věznice může volný pohyb mimo věznici povolit za účelem účasti na akcích kulturněvýchovných, osvětových a sportovních, na bohoslužbách a k návštěvám zdravotnických, rehabilitačních a obdobných zařízení. Současně rozhodne, zda budou odsouzení doprovázeni zaměstnancem Vězeňské služby. Tzn. že pobyt mimo věznici může být realizován i bez takového doprovodu. Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou může ředitel věznice povolit odsouzenému jednou za dva týdny dočasné opuštění věznice nejdéle na dobu 24 hodin. Zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici s dohledem odráží skutečnost, že do věznice s dohledem jsou zařazováni pachatelé s nízkým stupněm sociální narušenosti, kteří se dopustili společensky méně škodlivých trestných činů, z hlediska zavinění nedbalostních, zpravidla dosud nebyli ve výkonu trestu, popř. byli ve výkonu pro nedbalostní trestný čin, a proto jim lze poskytnout určitou míru svobody a s ní související odpovědnosti i v rámci výkonu trestu odnětí svobody, aniž by tím byla ohrožena ochrana společnosti a dosažení účelu výkonu trestu [srov. § 56 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku a vysvětlivky k § 9 odst. 1 ZVTOS].

8. Přísnější režim je stanoven pro věznici s dozorem (§ 52 ŘVTOS). Ta je určena pro odsouzené s vyšší mírou narušenosti, než je tomu v případě věznice s dohledem, často pro odsouzené, kteří jsou penologickými recidivisty, tzn. byli již ve výkonu trestu odnětí svobody, a to pro úmyslný trestný čin, a proto je nutné zajistit vyšší míru jejich kontroly, byť i v tomto typu věznice je určitý prostor pro volný pohyb uvnitř věznice i mimo ni [srov. § 56 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku a vysvětlivky k § 9 odst. 1 ZVTOS]. Pohyb odsouzených v prostorách věznice je zpravidla organizován a pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Ředitel věznice však může odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, povolit volný pohyb uvnitř věznice. Odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici, dohled nad jejich činností je ve srovnání s věznici s dohledem podstatně častější. Provádí ho zaměstnanec Vězeňské služby určený ředitelem věznice

nejméně jedenkrát za hodinu. Volný pohyb mimo věznici může být ředitelem věznice povolen ve dvou případech, a to odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí. Prvním z nich je plnění pracovních úkolů. Dohled nad odsouzeným vykonává v takovém případě ředitelem věznice pověřený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát týdně. Druhým případem je návštěva zdravotnického, rehabilitačního a obdobného zařízení, která může být realizována buď bez doprovodu, anebo, rozhodne-li o tom ředitel věznice, s doprovodem zaměstnance Vězeňské služby. V mimopracovní době lze organizovat pro odsouzené akce mimo věznici, za účasti zaměstnance Vězeňské služby. Může se jednat o akce kulturněvýchovné, osvětové, sportovní apod. Režim návštěv je stejný jako ve věznici s dohledem, tzn. probíhají zpravidla bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby. Také ve věznici s dozorem může ředitel věznice povolit odsouzenému v souvislosti s návštěvou dočasné opuštění věznice nejdéle na dobu 24 hodin, a to jednou za měsíc.

9. Věznice s ostrahou je určena pachatelům, kteří nebyli zařazeni do předchozích dvou typů věznic, buď proto, že nesplňují podmínky pro takové zařazení, anebo jejich umístění do věznic s mírnějším režimem nebylo shledáno dostatečným [srov. § 56 odst. 2 písm. c) tr. zákoníku a výklad k § 9 odst. 1 ZVTOS]. Tomu odpovídá i způsob zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici s ostrahou (srov. § 53 ŘVTOS). Odsouzení se v prostorách věznice pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Ředitel věznice může výjimečně povolit volný pohyb při plnění pracovních povinností těm odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí. Odsouzení pracují zpravidla uvnitř věznic nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Dohled nad pracovní činností provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za 45 minut. Akce mimo věznici za účasti zaměstnance Vězeňské služby lze organizovat jen pro odsouzené umístěné ve výstupním oddělení. Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla za dohledu zaměstnance Vězeňské služby. I ve věznici s ostrahou může být odsouzenému ředitelem věznice povoleno opuštění věznice v souvislosti s návštěvou nejdéle na 24 hodin, a to jednou za dva měsíce.

10. Nejprísnejším typem věznice je věznice se zvýšenou ostrahou. Jsou do ní zařazováni pachatelé s vysokým stupněm narušení, obvykle recidivisté v právním i penologickém smyslu, kteří se dopustili nejzávažnější trestné činnosti [srov. § 56 odst. 2 písm. d) tr. zákoníku a vysvětlivky k § 9 odst. 1 ZVTOS]. Takovému okruhu pachatelů nutně musí odpovídat nejen způsob vnějšího střežení, ale i zajištění vnitřní bezpečnosti, které se vyznačuje velkou mírou kontroly a omezení odsouzených (§ 54 ŘVTOS). V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. Odsouzení pracují zpravidla na pracovištích uvnitř věznice nebo mohou vykonávat vhodnou práci přímo v celách. Mimo věznici mohou být zaměstnáni pouze odsouzení, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí. Dohled nad pracovní činností odsouzených provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za 30 minut. Odsouzeným se nepovoluje volný pohyb ve věznici ani při plnění pracovních úkolů. Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla za dohledu příslušníka Vězeňské služby.

11. Určité modifikace zajištění vnitřní bezpečnosti se uplatňují u některých skupin odsouzených. Jedná se o výkon trestu ve věznici pro místní výkon trestu (§ 77 a násl. ŘVTOS), výkon trestu u matek nezletilých dětí (§ 91 ŘVTOS) a výkon doživotního trestu (§ 95 a násl. ŘVTOS); viz vysvětlivky k těmto ustanovením.

12. Se zajištěním vnitřní bezpečnosti ve věznicích souvisí i uzamykání odsouzených (§ 50 ŘVTOS). Odsouzení jsou uzamykáni v celách nebo ložnicích během osmihodinové doby spánku, pokud to podmínky ve věznicích umožňují. Ředitel věznice může v odůvodněných případech prodloužit dobu, po kterou jsou odsouzení uzamykáni v celách nebo v ložnicích s přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznicích. Tak tomu bude především ve věznicích s přísnějším režimem, tj. s ostrahou a zejména zvýšenou ostrahou, v nichž se předpokládá pouze organizovaný pohyb odsouzených ve věznici a vysoká míry střežení a kontroly. Celodenní uzamykání se uplatňuje i u odsouzených k dlouhodobým, především výjimečným trestům, ale i u dalších kategorií odsouzených, kteří vzhledem ke stupni narušenosti představují bezpečnostní riziko pro ostatní odsouzené či personál věznice.

13. Možnost volného pohybu v prostorách věznice či možnost opuštění věznice za účelem práce či volnočasových nebo jiných aktivit ve věznici s dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou je vázána na předpoklad, že odsouzení této výhody nezneužijí. Při posouzení této otázky je nutno zohlednit zejména chování odsouzeného v průběhu výkonu trestu, způsob plnění povinností, jeho přístup k realizaci programu zacházení, postoje k uloženému trestu a jeho výkonu.

K odst. 2

14. Zřízení zvláštních věznic, resp. zvláštních oddělení pro mladistvé (§ 5 odst. 3 ZVTOS) je projevem specifického přístupu k mladistvým v oblasti výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody. Je jím naplněn i požadavek odděleného umístění mladistvých a dospělých odsouzených. Ve věznicích pro mladistvé se neuplatňuje vnější diferenciacie do čtyř základních typů podle způsobů vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti. Sama osobě představuje zvláštní typ kritérií již nediferencovaný. Jak již bylo řečeno, důraz je kladen na diferenciaci vnitřní, srov. vysvětlivky k § 5 odst. 3 ZVTOS.

15. Vnější střežení i zajištění bezpečnosti ve věznici pro mladistvé je stanoveno jednotně pro tento typ věznice. Pokud jde o vnější bezpečnost, ve věznici pro mladistvé jsou používány speciální stavebně-technické prostředky a ozbrojené stráže k zabránění útěku odsouzených (§ 49 odst. 2 ŘVTOS).

16. Zajištění vnitřní bezpečnosti je upraveno v § 55 ŘVTOS. Odsouzení se pohybují organizovaně, zpravidla pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Pracují zpravidla na pracovištích uvnitř věznice. Ti odsouzení, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, mohou být zaměstnáni na nestřeženém pracovišti mimo věznici. Dohled nad pracovní činností odsouzených provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za 30 minut. Pro odsouzené lze organizovat akce mimo věznici, vždy za účasti zaměstnance Vězeňské služby. Půjde zejména o akce kulturní, osvětové či sportovní. Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla za dohledu zaměstnance Vězeňské služby. Jak patrně, ve vztahu k mladistvým je uplatňován přísný režim, prakticky na úrovni věznice s ostrahou až s prvky věznice se zvýšenou ostrahou. Rovněž mladistvému může ředitel věznice povolit dočasné opuštění věznice v souvislosti s návštěvou na dobu nejdéle 24 hodin, a to na návrh vychovatele (§ 86 odst. 3 ŘVTOS). Na rozdíl od věznice s dozorem a s ostrahou není omezena četnost takového povolení.

17. Postavení věznice pro mladistvé z hlediska způsobu vnějšího střežení a zajištění vnitřní bezpečnosti na úroveň nejpřísnějších typů věznic je logickým důsledkem toho, že trestní

opatření, jakožto jeden z druhů opatření určených mladistvým za spáchaná provinění, lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, tj. opatření výchovná a ochranná, by zřejmě nevedly k dosažení účelu zákona – zásada ekonomie trestní represe (§ 3 odst. 2 ZSM). V systému trestních opatření pak zaujímá právě nepodmíněné odnětí svobody postavení *ultima ratio*, tedy krajního prostředku směřujícího k naplnění účelu trestních opatření i účelu ZSM. Tato zásada je promítnuta do ustanovení § 31 odst. 2 ZSM, podle něhož nepodmíněné odnětí svobody může soud uložit mladistvému jen tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu ZSM. Z uvedeného vyplývá, že ve věznici pro mladistvé jsou umístěni zejména odsouzení s vyšší mírou narušení, kteří se dopustili provinění s vyšším resp. vysokým stupněm společenské škodlivosti, u nichž nepostačuje uložení některého z mírnějších typů opatření, tj. výchovných či ochranných, ani alternativního trestního opatření nespojeného s odnětí svobody, a kteří i s ohledem na svůj neukončený psychický či fyzický vývoj vyžadují vyšší míru kontroly a omezení. Rozdíly mezi mladistvými v rámci jednotného typu věznice pro mladistvé spočívající v charakteristice osobnosti a spáchaného provinění jsou pak zohledněny v rámci již zmíněné diferenciacie vnitřní, která umožňuje individualizovaný přístup a způsoby zacházení.

K odst. 3

18. Toto ustanovení umožňuje, aby v rámci jedné věznice byla zřízena oddělení různých typů. Podmínkou pro takový postup je, že tím nebude ohrožen účel výkonu trestu.

19. Kumulace oddělení více typů v rámci jedné věznice může být odůvodněna požadavkem hospodárnosti. Na druhou stranu je nutné respektovat odlišnosti jednotlivých typů věznic z hlediska vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti uvnitř věznice a zajistit důsledné oddělení odsouzených z různých typů věznic. To může klást větší nároky na prostory např. pro vycházky či výdej jídla i na rozvržení denního chodu věznice.

Související ustanovení:

§ 9 – zařazování odsouzených do typů věznic

Související předpisy:

tr. zákoník; zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

Černíková, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.

Kalvodová, V. K diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody dle nové právní úpravy. *Časopis pro vědu a právní praxi*, 2000, č. 2.

Kalvodová, V. Právní následky trestného činu a činu jinak trestného, trestněprávní alternativy. In: Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

Novotný, O. *O trestu a vězeňství*. Praha : Academia, 1967.

Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M. *Systém českého trestního práva. III. Tresty a ochranná opatření*. Praha : Novatrix, 2009.

Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 2. vydání, Praha : C. H. Beck, 2007.

Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář.* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

§ 9

Zařazování odsouzených do typů věznic

(1) O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen k výkonu trestu, rozhoduje soud podle zvláštního zákona.⁴⁾

(2) Odsouzený nastupuje výkon trestu ve věznici, kterou soud ve výzvě k nástupu trestu určil. Z důležitých důvodů může odsouzeného k nástupu výkonu trestu přijmout i jiná věznice.

(3) Další umísťování odsouzených do jednotlivých věznic v souladu s rozhodnutím soudu o zařazení do určitého typu věznice provádí generální ředitelství Vězeňské služby ve spolupráci s ředitelem věznice, ve které odsouzený nastoupil k výkonu trestu.

⁴⁾ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

K odst. 1

1. Rozhodnutí o tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen k výkonu trestu odnětí svobody, je rozhodnutím o způsobu výkonu trestu. Jako takové je podle § 122 odst. 1 součástí výroku o trestu odsuzujícího rozsudku a může je proto činit jediné soud; srov. čl. 90 Ústavy České republiky, čl. 40 odst. 1 Listiny.

2. Zvláštním zákonem podle tohoto ustanovení se rozumí zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

3. Trestní zákoník upravuje v § 56 odst. 2 kritéria zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic. V podstatě jde o tři základní kritéria. Prvním z nich je osoba odsouzeného a jeho kriminální minulost. Konkrétně se hodnotí, zda již byl či nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody (recidiva v penologickém smyslu), zda jde o pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny či o pachatele, který v minulosti uprchl z vazby nebo z výkonu trestu. Druhým kritériem je povaha a závažnost trestného činu, za který je trest odnětí svobody uložen. Rozhodující je, zda se jedná o delikt úmyslný či spáchaný z nedbalosti nebo o zvláště závažný zločin. Třetím kritériem je pak výměra uloženého trestu odnětí svobody, o jehož výkon jde. Může se jednat o výjimečný trest, trest ve výměře nejméně osmi let či ve výměře nepřevyšující tři roky. Uvedená kritéria jsou vzájemně prokombinována.²⁷

4. Do věznice s dohledem soud zpravidla zařadí pachatele, kterému byl uložen trest za přečin spáchaný z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.

²⁷ Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí.* Brno : Masarykova univerzita, 2002, s. 184; srov. též Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář.* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 662 a násl.

5. Do věznice s dozorem soud zpravidla zařadí pachatele, kterému byl uložen trest za přečin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující tři roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.

6. Do věznice s ostrahou soud zpravidla zařadí pachatele, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro přečin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen pro výkonu trestu do věznice s dohledem nebo dozorem.

7. Do věznice se zvýšenou ostrahou soud zařadí zpravidla pachatele, kterému byl uložen výjimečný trest, kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, kterému byl za zvlášť závažný zločin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.

8. I při rozhodování o způsobu výkonu trestu odnětí svobody, tj. při rozhodování, do jakého typu věznice bude odsouzený pro výkon trestu zařazen, ponechává tr. zákoník prostor pro soudní individualizaci. Díkce „zpravidla zařadí“ ve spojení s § 56 odst. 3 umožňuje soudu zařadit pachatele i do věznice jiného typu, než do které by měl být podle výše uvedených kritérií zařazen. Odchylna je možná v obou směrech, tedy jak směrem k přísnějšímu, tak i mírnějšímu režimu. Zákon přitom nestanoví, o kolik stupňů se lze odchýlit. Smyslem uvedeného ustanovení je zabránit mechanickému uplatňování kritérií uvedených v § 56 odst. 2, aniž by byly zohledněny okolnosti konkrétního případu. Proto dospěje-li soud po posouzení závažnosti trestného činu a stupně a povahy narušení pachatele k závěru, že v jiném typu věznice bude lépe zaručeno působení na pachatele, aby vedl řádný život, může ho zařadit do tohoto jiného typu (srov. § 56 odst. 3 tr. zákoníku). Takový postup nelze použít pouze u odsouzených k trestu odnětí svobody na doživotí, kteří musí být vždy zařazeni do věznice se zvýšenou ostrahou (§ 56 odst. 3, věta za středníkem tr. zákoníku).

K odst. 2

9. Výzva k nástupu trestu je upravena v § 321 odst. 1 tr. ř. Jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody, stalo vykonatelným, soud podle citovaného ustanovení vyzve odsouzeného, je-li na svobodě, aby ve stanovené lhůtě nastoupil trest. Ve výzvě musí být uvedena konkrétní věznice, do níž má odsouzený nastoupit a stanovena lhůta k nástupu končící konkrétním datem. Její součástí je i poučení odsouzeného, že pokud ve stanovené lhůtě trest nenastoupí, bude do výkonu trestu dodán.²⁸

10. Důležité důvody, pro něž může být odsouzený přijat k výkonu trestu i jinou věznicí, ZVTOS blíže nespecifikuje. Může se jednat např. o situaci, kdy se odsouzený v době, kdy má podle výzvy nastoupit k výkonu trestu, nachází z pracovních, osobních či zdravotních důvodů v místě vzdáleném od věznice určené pro nástup výkonu trestu, a z tohoto důvodu hrozí zmeškání termínu nástupu. Může jít i o situaci, kdy odsouzený dobrovolně do výkonu trestu ve věznici určené ve výzvě nenastoupí a na základě příkazu k dodání do výkonu trestu (§ 321 odst. 3 tr. ř.) je zadržen v jiném místě a je jednodušší předat ho

²⁸ Srov. Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl.* 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 2437.

věznici v místě zadržení. Důvodem by mohla být i nedostatečná kapacita věznice v době, kdy má odsouzený nastoupit k výkonu trestu.

K odst. 3

11. Odsouzený nemusí vždy vykonat trest ve věznici, do níž v souladu s výzvou k nástupu trestu či na základě příkazu k dodání do výkonu trestu nastoupil. Další umístění odsouzených do jednotlivých věznic provádí Generální ředitelství Vězeňské služby ve spolupráci s ředitelem věznice, do níž odsouzený k výkonu trestu nastoupil. Přitom musí být respektován typ věznice, do kterého byl odsouzený zařazen rozhodnutím soudu.

12. Po nástupu do výkonu trestu se nově příchozí odsouzení umísťují do příjímáckého oddělení, a to odděleně mladiství od dospělých, recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé, odsouzení za úmyslné trestné činy od odsouzených za trestné činy spáchané z nedbalosti, odsouzení trvale pracovní nezařaditelní, odsouzení s poruchami duševními a poruchami chování a odsouzení s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí (§ 6 odst. 1 ŘVTOS, § 7 ZVTOS). Pobyt v příjímáckém oddělení zpravidla nepřevyší jeden týden. Slouží k preventivní vstupní lékařské prohlídce odsouzeného včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření (§ 6 odst. 2 ŘVTOS). Odsouzený je povinen se uvedeným úkonům podrobit [srov. § 28 odst. 2 písm. c) ZVTOS]. Po uzavření preventivní vstupní lékařské prohlídky správa věznice zasílá okamžitě Generálnímu ředitelství Vězeňské služby hlášení obsahující všechny údaje nezbytné k rozhodnutí o umístění odsouzeného do konkrétní věznice (§ 6 odst. 2 ŘVTOS).

13. Při rozhodování o umístění odsouzených do konkrétní věznice, v níž vykonají trest, se Generální ředitelství Vězeňské služby řídí zejména druhem programů zacházení s odsouzeným realizovaných v jednotlivých věznicích a podle možností také přihlédne k tomu, aby odsouzený vykonával trest co nejblíže místu pobytu blízkých osob (§ 7 odst. 1 ŘVTOS). Rozhodnutí o umístění do konkrétní věznice se bez odkladu sdělí odsouzenému, aby mohl informovat blízké osoby. Pokud odsouzený nemá prostředky, aby tak mohl učinit, odešle informaci o svém pobytu na náklady věznice (§ 7 odst. 2 ŘVTOS). Snaha umísťovat odsouzeného co nejblíže místu pobytu blízkých osob je významná z hlediska posilování pozitivních sociálních vazeb formou návštěv. Příliš velká vzdálenost spojená i s vyššími náklady na cestu často neumožňuje pravidelně návštěvy realizovat, což může vyústit v narušení vazeb a negativní vliv na psychiku odsouzeného a jeho následné nežádoucí chování ve výkonu trestu odnětí svobody.

Judikatura:

ÚS 59/1993-1994-n. ... 2. Rozhodování o trestu je jednak rozhodnutí o druhu a výměře trestu, jednak rozhodnutí o způsobu výkonu trestu odnětí svobody, což ve smyslu § 56 odst. 2 tr. zákoníku znamená rozhodnutí soudu o zařazení pachatele do určitého typu věznice. Bude-li se toto rozhodnutí, o němž se zmiňuje § 122 odst. 1 tr. ř., považovat za původní rozhodnutí o trestu, potom rozhodnutí o přearažení z jednoho typu věznice do druhého je možné považovat za rozhodnutí odvozené, i když se o něm § 122 odst. 1 tr. ř. výslovně nezmiňuje.

3. Ve svém pojmovém a obsahovém smyslu má kategorie trestu nejen kvantitativní, časovou dimenzi, ale také dimenzi kvalitativní, vypovídající o tom, v jakém rozsahu a jakým způsobem je zasažena lidská svoboda a důstojnost. Spojitost naznačených dimenzí je vyjádřena i zákonným požadavkem, že pokud je uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, musí rozsudek obsahovat i výrok o způsobu

výkonu trestu (§122 odst. 1 tr. ř.). Také tento výrok je tedy ve své podstatě výrokem o trestu, přiřazujícím k jeho kvantitativní dimenzi i dimenzi kvalitativní. Tato interpretace má oporu i v chápání lidských práv a svobod, neboť nejde jen o délku trestu, ale i jeho vztah k mezím těchto práv a svoboda intenzitě zásahu do práv a svobod (nález ze dne 30. 11. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 5/94, uveřejněn pod č. 59, sv. 2 Sb. nálezů a usn. ÚS ČR).

Související ustanovení:

§ 5 – místo výkonu trestu; § 8 – typy věznic

Související předpisy:

tr. zákoník; tr. ř.; zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

Černíková, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.

Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002.

Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M. *Systém českého trestního práva*. Praha : Novatrix, 2009.

Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008.

Vanduchová, M. K otázce zařazování a přerazování odsouzených v novém zákoně o výkonu trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 1999, č. 11.

§ 10

Přerazování odsouzených

O přerazení odsouzeného do věznice jiného typu během výkonu trestu rozhoduje soud podle zvláštního zákona.⁴⁾

⁴⁾ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

1. Možnost změny způsobu výkonu trestu, tj. přerazení odsouzeného do věznice jiného typu během výkonu trestu, představuje významný pozitivně motivační nástroj pro chování odsouzených. Míra svobody odsouzeného, pokud jde o možnost volného pohybu v prostorách věznice i mimo ni, a rozsah, resp. frekvence kontroly, se v jednotlivých typech věznic podstatně liší. Záleží jen na odsouzeném, zda svým chováním a přístupem k výkonu trestu osvědčí, že si zaslouží větší míru svobody a menší rozsah kontroly, či naopak zavdává příčinu ke zprísňení režimu. V případě osob odsouzených k doživotnímu trestu odnětí svobody pak dosažení přerazení z věznice se zvýšenou ostrahou do věznice s ostrahou může být předpokladem pro možnost podmíněného propuštění. Tak tomu bude za situace, kdy soud při uložení doživotního trestu rozhodne zároveň, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou pro účely podmíněného propuštění nezapočítává do doby výkonu trestu (§ 54 odst. 4 tr. zákoníku).

2. Zvláštním zákonem podle tohoto ustanovení se rozumí zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

3. Trestní zákoník upravuje přerazování odsouzených v § 57. Rozhodnutí o přerazení odsouzeného do věznice je rozhodnutím o změně způsobu výkonu trestu a náleží výhradně do pravomoci soudu. Soud rozhoduje podle kritérií v § 57 tr. zákoníku uvedených. Obecně řečeno jsou těmito kritérii chování odsouzeného a způsob plnění povinností ve výkonu trestu odnětí svobody. Typ věznice, do něhož je odsouzený přerazen, se může od typu věznice, v níž dosud odsouzený trest vykonává, lišit o jeden stupeň.

4. O přerazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem soud rozhodne, jestliže chování odsouzeného a způsob, kterým plní své povinnosti, odůvodňují závěr, že přerazení přispěje k jeho nápravě (§ 57 odst. 2 tr. zákoníku).

5. Důvodem pro přerazení odsouzeného do věznice s přísnějším režimem je skutečnost, že odsouzený závažným způsobem nebo opakovaně porušil stanovený pořádek nebo kázeň nebo byl pravomocně uznán vinným trestným činem, který spáchal během výkonu trestu. V takových případech může soud rozhodnout o přerazení odsouzeného (§ 57 odst. 3 tr. zákoníku).

6. Trestní zákoník současně stanoví určité další podmínky, které rozhodování soudu o přerazení odsouzeného do jiné typu věznice určitým způsobem omezují či limitují. Z věznice se zvýšenou ostrahou nelze přeradit odsouzeného, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí a který dosud nevykonal alespoň deset let tohoto trestu, a jiného odsouzeného před výkonem alespoň jedné čtvrtiny uloženého trestu (§ 57 odst. 4 tr. zákoníku). Do věznice s dozorem a s dohledem pak nelze přeradit odsouzeného, který se má na základě rozhodnutí soudu podrobit ochrannému léčení v ústavní formě nebo odsouzeného, kterému byl uložen trest vyhoštění (§ 57 odst. 5 tr. zákoníku).

7. Také v případech mladistvých může dojít ke změně způsobu výkonu trestního opatření odnětí svobody, a to za situace, kdy mladistvý dovrší ve výkonu 19. rok věku. Podle § 31 odst. 4 ZSM se nepodmíněně odnětí svobody u mladistvých, kteří nepřekročili 19. rok věku, vykonává odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních oddělení věznice pro mladistvé. Pokud mladistvý dovrší ve výkonu odnětí svobody 19. rok věku, může soud pro mládež rozhodnout, že se odsouzený přeradí do věznice pro ostatní odsouzené. Při rozhodování soud přihlédne zejména k dosaženému stupni převýchovy mladistvého a k délce zbytku trestního opatření. V rámci úvahy o významu délky zbytku trestního opatření se uplatní obecná zásada, že čím kratší je zbytek nevykonaného trestního opatření odnětí svobody, tím více je třeba zvažovat účelnost přerazení mladistvého do věznice pro ostatní odsouzené.²⁹ Soud současně musí rozhodnout, do kterého typu věznice bude odsouzený pro další výkon trestního opatření zařazen (§ 79 odst. 1 ZSM). Protože ZSM nestanoví žádná zvláštní kritéria, podle nichž by měl soud o typu věznice rozhodnout, uplatní se obecná právní úprava obsažená v tr. zákoníku. Soud by měl vzít v úvahu jednak obecná kritéria uvedená v § 56 odst. 1, jednak i kri-

²⁹ Sotolář, A., Válková, H. Trestní opatření v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 3, s. 72; shodně Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 782.

téria uvedená v § 56 odst. 3, tzn. závažnost trestného činu a stupeň a povahu narušení pachatele.³⁰ Zařazení mladistvého do věznice pro ostatní odsouzené se vždy považuje za rozhodnutí o přeřazení do věznice s přísnějším režimem. ZSM neobsahuje právní úpravu stran procesu rozhodování, uplatní se proto obecná právní úprava obsažená v trestním řádu – viz níže bod 8. O přeřazení rozhodne okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se trestní opatření odnětí svobody vykonává, a to na návrh státního zástupce, ředitele věznice nebo i bez takového podnětu. Odsouzený mladistvý není oprávněn podat žádost o přeřazení do věznice s přísnějším režimem, tedy ani o přeřazení ze zvláštní věznice pro mladistvé do věznice pro ostatní odsouzené (srov. R 5/1998, § 324 odst. 1 tr. ř.). Uplatní se tak zásada, podle které mladistvý není osobou oprávněnou domáhat se zhoršení svého postavení.

8. Trestní řád upravuje rozhodování o změně způsobu výkonu trestu odnětí svobody v § 324. Soud činí takové rozhodnutí ve veřejném zasedání na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice, a nejde-li o rozhodování o přeřazení mladistvého do věznice pro ostatní odsouzené, také na žádost odsouzeného nebo i bez takového podnětu. Na rozhodování o změně způsobu výkonu trestu je stanovena zvláštní věcná i místní příslušnost soudu. Rozhoduje vždy senát (samosoudce) okresního soudu, v jehož obvodu se trest odnětí svobody vykonává.³¹ Před rozhodnutím o změně způsobu výkonu trestu musí být odsouzený vyslechnut.

9. O přeřazení odsouzeného do věznice mírnější typu na návrh odsouzeného může soud rozhodnout, pokud odsouzený ve věznici určitého typu vykonal nepřetržitě alespoň jednu čtvrtinu trestu, nejméně však šest měsíců. To neplatí pro odsouzeného, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí a vykonává jej ve věznici se zvýšenou ostrahou, neboť v takovém případě musí vykonat v tomto typu věznice alespoň deset let (srov. § 57 odst. 6, § 56 odst. 4 písm. a) tr. zákoníku). Pokud není návrhu odsouzeného vyhověno, může jej odsouzený opakovat až po uplynutí šesti měsíců od skončení řízení o jeho předchozím návrhu (§ 57 odst. 7 tr. zákoníku).

Judikatura:

R 4/1970 Odsouzený, který si odpykává trest odnětí svobody, může žádat jen o přeřazení do mírnějšího typu věznice, nikoli do přísnějšího typu věznice.

R 36/1997 Formální podmínka ustanovení § 57 odst. 6 tr. zákoníku pro rozhodnutí soudu o přeřazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem spočívající v tom, že odsouzený ve věznici určitého typu vykonal nepřetržitě alespoň jednu čtvrtinu uloženého trestu, nejméně však šest měsíců, je splněna i tehdy, když odsouzený vykonal tuto část uloženého trestu odnětí svobody zčásti nebo zcela vazbou, jež mu byla podle § 92 odst. 1 tr. zákoníku započtena do uloženého trestu.

R 5/1998 Odsouzený (mladistvý) není oprávněn podat žádost o přeřazení do věznice s přísnějším režimem, tedy ani o přeřazení ze zvláštní věznice podle § 31 odst. 4 ZSM do věznice pro ostatní odsouzené potom, co dovršil 19. rok věku (§ 57 odst. 6 tr. zákoníku, § 79 odst. 1 ZSM). Jestliže tak učiní, soud musí jeho návrh zamítnout.

³⁰ K této otázce srov. Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 783.

³¹ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 2448.

R 47/2005 Rozhoduje-li soud k návrhu ředitele věznice na přeřazení odsouzeného do mírnějšího typu věznice podle § 57 odst. 2 tr. zákoníku, nevyžaduje se splnění doplňujících podmínek předpokládaných ustanovením § 57 odst. 6 tr. zákoníku pro případ přeřazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem na návrh odsouzeného. Není přitom rozhodující, že se odsouzený k návrhu ředitele věznice připojil, popř. že vedle toho podal svůj vlastní návrh.

ÚS 59/1993-1994-n. 1. Rozhodnutí o přeřazování odsouzeného z jednoho typu věznice do druhého, bez ohledu na přísnost jejich režimu, je rozhodováním o trestu za trestný čin, což čl. 40 odst. 1 Listiny svěřuje výlučně do pravomoci soudu, v žádném případě správnímu orgánu.

2. Rozhodování o trestu je jednak rozhodnutí o druhu a výměře trestu, jednak rozhodnutí o způsobu výkonu trestu odnětí svobody, což ve smyslu § 56 odst. 2 tr. zákoníku znamená rozhodnutí soudu o zařazení pachatele do určitého typu věznice. Bude-li se toto rozhodnutí, o němž se zmiňuje § 122 odst. 1 tr. ř., považovat za původní rozhodnutí o trestu, potom rozhodnutí o přeřazení z jednoho typu věznice do druhého je možné považovat za rozhodnutí odvozené, i když se o něm § 122 odst. 1 tr. ř. výslovně nezmiňuje.

3. Ve svém pojmovém a obsahovém smyslu má kategorie trestu nejen kvantitativní, časovou dimenzi, ale také dimenzi kvalitativní, vypovídající o tom, v jakém rozsahu a jakým způsobem je zasažena lidská svoboda a důstojnost. Spojitost naznačených dimenzí je vyjádřena i zákonem požadavkem, že pokud je uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, musí rozsudek obsahovat i výrok o způsobu výkonu trestu (§122 odst. 1 tr. ř.). Také tento výrok je tedy ve své podstatě výrokem o trestu, přiřazujícím k jeho kvantitativní dimenzi i dimenzi kvalitativní. Tato interpretace má oporu i v chápání lidských práv a svobod, neboť nejde jen o délku trestu, ale i jeho vztah k mezím těchto práv a svobod a intenzitě zásahu do práv a svobod (nález ze dne 30. 11. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 5/94, uveřejněn pod č. 59, sv. 2 Sb. nálezů a usn. ÚS ČR).

Související ustanovení:

§ 10 – návrh ředitele na přeřazení odsouzeného; § 12 – návrh odsouzeného na přeřazení

Související právní předpisy:

tr. zákoník; tr. ř.; zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002.

Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M. *Systém českého trestního práva*. Praha : Novatrix, 2009.

Sotolář, A., Válková, H. Trestní opatření v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 3.

Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*.

2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007.

Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008.

Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

Vanduchová, M. K otázce zařazování a přeřazování odsouzených v novém zákoně o výkonu trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 1999, č. 11.

§ 11

Návrh ředitele věznice na přearazení odsouzeného

(1) Ředitel věznice je povinen podat soudu návrh na přearazení odsouzeného do jiného typu věznice, má-li za to, že přearazení přispěje k dosažení účelu výkonu trestu.⁴⁾

(2) K návrhu na přearazení odsouzeného do věznice jiného typu ředitel věznice vždy připojí vyhodnocení průběhu a účinnosti programu zacházení s odsouzeným, zhodnocení průběhu a úspěšnosti ochranného léčení odsouzeného, pokud bylo odsouzenému uloženo, a uvede další skutečnosti, které mohou mít význam pro rozhodnutí soudu. Současně označí důkazy, které navrhuje provést, pokud to soud bude považovat za potřebné.

⁴⁾ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

K odst. 1

1. Ředitel věznice je podle § 324 tr. ř. osobou oprávněnou podat návrh na přearazení odsouzeného do věznice jiného typu. Toto ustanovení stanoví řediteli věznice povinnost podat takový návrh, jestliže má za to, že přearazení přispěje k dosažení účelu výkonu trestu. Návrh může směřovat jak k přearazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem, tak i do věznice s přísnějším režimem.

2. Ředitel věznice podá soudu návrh na přearazení odsouzeného do jiného typu věznice zpravidla na základě doporučení odborných zaměstnanců, jimiž jsou vedoucí oddělení výkonu trestu, psycholog, speciální pedagog, vychovatel, popř. další zaměstnanci Vězeňské služby; srov. § 8 odst. 1 ŘVTOS.

3. Základním podkladem pro návrh na přearazení odsouzeného do věznice jiného typu je hodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení (§ 39 odst. 1 ŘVTOS). Odborní zaměstnanci doporučí řediteli věznice podání návrhu na přearazení odsouzeného do věznice s mírnějším způsobem vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti, pokud je hodnocení programu zacházení odsouzeného kladné a pokud byly vyčerpány možnosti dané věznice při aktualizaci programu zacházení (§ 39 odst. 2 ŘVTOS). Podání návrhu na přearazení odsouzeného do věznice s přísnějším způsobem vnějšího střežení a zajištění vnitřní bezpečnosti doporučí odborní zaměstnanci řediteli věznice, pokud bylo prokázáno, že s odsouzeným bylo zacházeno způsobem navrženým v komplexní zprávě a odsouzený je zařazen do minimálního programu zacházení a jeho hodnocení po dobu alespoň tří hodnotících období neumožňuje aplikaci individuálního programu zacházení nebo odsouzený spáchá ve věznici trestný čin nebo závažným způsobem opakovaně neplní povinnosti nebo porušuje zákazy stanovené v § 28 ZVTOS. Jak patrně, kritériem pro přearazení odsouzeného do přísnějšího typu věznice je tedy nejen jeho přístup k plnění programu zacházení, ale i jeho chování a jednání ve výkonu trestu směrem k plnění povinností, dodržování zákazů a páčání trestné činnosti.

4. ŘVTOS stanoví četnost hodnocení programů zacházení v § 38 odlišně pro jednotlivé typy věznic včetně zvláštních věznic pro mladistvé. Podle tohoto ustanovení jsou programy zacházení vyhodnocovány zpravidla *jednou za měsíc* ve věznici pro mladistvé,

jednou za dva měsíce ve věznici s dohledem a dozorem a ve výstupních odděleních věznic s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, jednou za tři měsíce ve věznici s ostrahou, jednou za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou.

5. Předmětem pravidelného hodnocení je naplnění cíle programu zacházení s jednotlivým odsouzeným a následná aktualizace programu zohledňující vývoj osobnosti odsouzeného a změny jeho chování a jednání, na níž se odsouzený podílí. Aktualizací programu se přitom rozumí i zařazení odsouzeného do minimálního programu zacházení, či naopak přearažení do individualizovaného programu zacházení (srov. § 38 ŘVTOS).

6. Minimálního programu zacházení se odsouzený účastní v případě, že si nezvolí některou z alternativ programu zacházení, která je mu nabídnuta věznicí na základě komplexní zprávy o odsouzeném. Stanoví jej vnitřní řád věznice a jeho základ tvoří pracovní aktivity (srov. § 37 ŘVTOS).

7. Individualizovaný program zacházení je výsledkem výběru odsouzeného z nabídnutých alternativ programů vytvořených na základě komplexní zprávy o odsouzeném a vycházejících z možností věznice (srov. § 36 ZVTOS). Zahrnuje aktivity pracovní, vzdělávací, speciální výchovné a zájmové a oblast utváření vnějších vztahů. K podrobnostem k této otázce viz vysvětlivky k § 40 a § 41 ZVTOS.

8. Na základě doporučení odborných zaměstnanců věznice na přearažení odsouzeného do jiného typu věznice posoudí ředitel věznice, zda takové přearažení odsouzeného přispěje k dosažení účelu výkonu trestu. Dospěje-li ji ke kladnému závěru v tomto směru, je povinen návrh na přearažení odsouzeného do jiného typu věznice podat.

K odst. 2

9. Toto ustanovení specifikuje přílohy návrhu ředitele věznice na přearažení odsouzeného do věznice jiného typu, které je povinen zaslat soudu spolu s návrhem.

10. Vyhodnocení průběhu a účinnosti programu zacházení s odsouzeným představuje klíčový podklad pro rozhodnutí soudu. Přístup odsouzeného k plnění programu zacházení je významným signálem, pokud jde o chování odsouzeného a plnění jeho povinností, jak to má na mysli § 57 odst. 2 tr. zákoníku.

11. Pokud bylo odsouzenému uloženo ochranné léčení, připojí ředitel věznice ke svému návrhu i zhodnocení průběhu a úspěšnosti výkonu ochranného léčení. Uvedený podklad je nezbytný zejména pro rozhodnutí o přearažení odsouzeného do věznice s dozorem nebo s dohledem. Podle § 57 odst. 5 tr. zákoníku nelze do uvedených typů věznice přearadit odsouzeného, který se má na základě rozhodnutí soudu podrobit ochrannému léčení v ústavní formě. Pokud by ochranné léčení bylo úspěšné, tzn. byl by dosažen jeho účel, mohlo by být ukončeno a odsouzený by mohl být přearazen do věznice mírnějšího typu.

12. Dalšími skutečnostmi, které má ředitel věznice uvést, jsou zejména skutečnosti týkající se chování odsouzeného ve výkonu trestu, např. jak přistupuje k plnění povinností, zda mu byla udělena odměna, či naopak kázeňský trest, zda se aktivně zapojuje do aktivit organizovaných pro odsouzené nad rámec plnění programu zacházení apod.

13. Součástí návrhu na přearažení odsouzeného je také přehled důkazů, které ředitel věznice navrhuje provést. Kromě již zmíněných hodnotících zpráv to může být výslech odborných pracovníků věznice, např. vychovatele či psychologa, výslech odsouzeného, o jehož přearažení se rozhoduje, rozhodnutí o udělení odměny či kázeňského trestu,

rozsudek, jímž byl odsouzený uznán vinným trestným činem spáchaným během výkonu trestu apod. Je na zvážení soudu, které z navržených důkazů provede. Vždy však musí vyslechnout odsouzeného; § 324 odst. 2 tr. ř.

Související ustanovení:

§ 10 – přerazování odsouzených; § 12 – návrh odsouzeného na přeražení; § 41 – program zacházení; § 57 – výkon ochranného léčení; § 61 odst. 3 – přeražení mladistvého do věznice pro ostatní odsouzené

Související předpisy:

tr. zákoník; tr. ř.; zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

§ 12

Návrh odsouzeného na přeražení

Oznámí-li odsouzený věznici, že podává návrh soudu na své přeražení do jiného typu věznice, ředitel věznice i bez výzvy zašle soudu přílohy uvedené v § 11 odst. 2; to neplatí, jestliže zákonná překážka brání tomu, aby se soud návrhem věcně zabýval. V takovém případě ředitel věznice oznámí soudu důvody, pro které nelze návrhu vyhovět.

1. Toto ustanovení navazuje na § 57 odst. 6 tr. zákoníku, podle něhož na návrh odsouzeného, který ve věznici určitého typu vykonal alespoň jednu čtvrtinu uloženého trestu, nejméně však šest měsíců, může soud rozhodnout o jeho přeražení do věznice s mírnějším režimem. Toto neplatí pro odsouzeného, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí a vykonává jej ve věznici se zvýšenou ostrahou. Jak tr. zákoník, tak ZVTOS hovoří o návrhu odsouzeného. Oproti tomu trestní řád v § 324 hovoří o žádosti odsouzeného. Bez ohledu na název se nicméně jedná o podání, v němž je požadováno přeražení do věznice s mírnějším režimem.

2. Odsouzený není povinen informovat věznici o podání žádosti, resp. návrhu na přeražení do jiného typu věznice. Pokud tak ovšem učiní, ředitel věznice zašle potřebné přílohy dle § 11 odst. 2 ZVTOS soudu, aniž by vyčkával, až k tomu bude soudem vyzván. Tuto povinnost má však ředitel věznice pouze v případě, že zákonná překážka nebrání tomu, aby se soud návrhem věcně zabýval.

3. Zákonnou překážkou se rozumí nesplnění podmínek pro přeražení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem stanovených v § 57 odst. 4 až 7 tr. zákoníku (viz též vysvětlivky k § 10 ZVTOS). Půjde o následující situace:

- odsouzený podá návrh na přeražení, aniž uplynula zákonem stanovená doba výkonu trestu v typu věznice, do kterého byl rozhodnutím soudu zařazen, popř. do které byl již rozhodnutím soudu přeražen (§ 57 odst. 4 a 6 tr. zákoníku);
- odsouzený, jemuž bylo vedle odnětí svobody uloženo ochranné léčení v ústavní formě nebo mu byl uložen trest vyhoštění, podá návrh na přeražení do věznice s dozorem nebo věznice s dohledem (§ 57 odst. 5 tr. zákoníku);
- odsouzený podá opětovně návrh dříve, než uplynula doba šesti měsíců od skončení řízení o jeho předchozím návrhu (§ 57 odst. 7 tr. zákoníku).

4. Ustanovení § 57 odst. 4 tr. zákoníku stanoví omezující podmínky pro zmírnění režimu u odsouzeného, který vykonává svůj trest ve věznici se zvýšenou ostrahou.³² Jak uvedeno výše, z tohoto typu nelze přeradit odsouzeného, jemuž byl uložen trest odnětí svobody na doživotí a který dosud nevykonal alespoň deset let tohoto trestu, jiného odsouzeného pak před výkonem alespoň jedné čtvrtiny uloženého trestu.

5. Ustanovení § 57 odst. 6 tr. zákoníku stanoví doplňující podmínky, za nichž lze rozhodnout o přearazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem na návrh odsouzeného.³³ Pokud jde o požadovanou dobu výkonu trestu ve stávajícím typu věznice, ta činí alespoň jednu čtvrtinu uloženého trestu, nejméně však šest měsíců. Výkon musí být nepřetržitý.³⁴ Toto ustanovení se neuplatní u odsouzeného, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí a vykonává jej ve věznici se zvýšenou ostrahou. Pro takového odsouzeného platí režim podle § 57 odst. 4 písm. a) tr. zákoníku.

6. Ustanovení § 56 odst. 5 tr. zákoníku vylučuje možnost přearazení odsouzeného s uloženým ochranným léčením v ústavní formě či uloženým trestem vyhoštění do věznice s dohledem a dozorem. Z tohoto pravidla není připuštěna žádná výjimka.

7. Ustanovení § 57 odst. 7 tr. zákoníku je v podstatě procesního charakteru a vymezuje podmínky opakovaného návrhu odsouzeného na přearazení do mírnějšího typu věznice poté, co nebylo vyhověno jeho předchozímu návrhu, tedy pokud soud podle § 324 odst. 1 tr. ř. zamítl jeho dřívější návrh.³⁵ Možnost opětovného podání návrhu váže na uplynutí lhůty šesti měsíců, která začne běžet od právní moci zamítavého rozhodnutí.

8. V případě existence zákonné překážky bránící věcnému projednání žádosti, resp. návrhu odsouzeného ředitel věznice nezasílá požadované přílohy, ale pouze oznámí soudu důvody, pro které návrhu nelze vyhovět.

Judikatura:

R 57/1968 – I. Podávání stížností a žádostí, kterými se odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody domáhá svých práv a oprávněných zájmů, nelze považovat za projev nekázně a nedostatků v chování, odůvodňujících přearazení odsouzeného do věznice s přísnějším režimem.

R 57/1968 – II. Odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody má právo žádat o přearazení jenom z věznice s přísnějším režimem do věznice s mírnějším režimem, nikoli naopak.

R 4/1970 Odsouzený, který si odpykává trest odnětí svobody, může žádat jen o přearazení do mírnějšího typu věznice, nikoli do přísnějšího typu věznice.

R 36/1997 Formální podmínka ustanovení § 57 odst. 6 tr. zákoníku pro rozhodnutí soudu o přearazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem spočívající v tom, že odsouzený ve věznici určitého typu vykonal nepřetržitě alespoň jednu čtvrtinu uloženého trestu, nejméně však šest měsíců, je splněna i tehdy, když odsouzený vykonal tuto část uloženého trestu odnětí svobody zčásti nebo zcela vazbou, jež mu byla podle § 92 odst. 1 tr. zákoníku započtena do uloženého trestu.

R 47/2005 Rozhoduje-li soud k návrhu ředitele věznice na přearazení odsouzeného do mírnějšího typu věznice podle § 57 odst. 2 tr. zákoníku, nevyžaduje se splnění doplňujících podmínek předpokládaných

³² Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 680.

³³ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 682.

³⁴ K tomu srov. Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 682.

³⁵ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 683.

ustanovením § 57 odst. 6 tr. zákoníku pro případ přeřazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem na návrh odsouzeného. Není přitom rozhodující, že se odsouzený k návrhu ředitele věznice připojil, popř. že vedle toho podal svůj vlastní návrh.

Související ustanovení:

§ 10 – přeřazování odsouzených; § 11 odst. 2 – přílohy návrhu ředitele věznice na přeřazení odsouzeného

Související předpisy:

tr. zákoník; tr. řád

Literatura:

Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

Díl 2

Místo výkonu trestu v objektech nespravovaných Vězeňskou službou

§ 13

(Zřizovatel, smluvní ujednání, správa, kontrola)

Ministr může zřídit věznici i v jiném objektu, než který je ve správě Vězeňské služby, pokud s tím vlastník takového objektu souhlasí a uzavře smlouvu o zřízení věcného břemene. Objekt, ve kterém je věznice zřízena, spravuje a provozuje vlastník objektu na základě smlouvy uzavřené s Vězeňskou službou. Vězeňská služba však odpovídá za střežení, zacházení s odsouzenými a dodržování zákonných podmínek výkonu trestu. V těchto objektech rovněž provádí státní stavební dohled. Uzavřením smlouvy o správě a provozu není dotčeno právo dozoru a kontroly nad výkonem trestu.

1. Toto ustanovení umožňuje zřízení věznice v objektech, které nejsou ve správě Vězeňské služby a umožňuje případně i zapojení soukromého subjektu do procesu výkonu trestu odnětí svobody.³⁶ Vymezuje současně podmínky, za nichž tak lze učinit. Ke zřízení takové věznice je zmocněn ministr, jímž se rozumí ministr spravedlnosti.

2. Základním předpokladem pro zřízení věznice mimo objekt spravovaný Vězeňskou službou je souhlas vlastníka objektu a uzavření smlouvy o zřízení věcného břemene; § 151n a násl. obč. zák.

3. Vymezeny jsou dále kompetence vlastníka objektu, ve kterém je věznice zřízena, a Vězeňské služby. Provoz a správa objektu jsou svěřeny vlastníkovi. Odpovědnost za střežení odsouzených, zacházení s odsouzenými a dodržování zákonných podmínek výkonu trestu nese Vězeňská služba. Ta provádí i státní stavební dohled.

4. Střežení odsouzených zahrnuje jak vnější ostrahu objektů věznic, tak i ostrahu vnitřní, tj. střežení odsouzených ve věznicích. Provádí je vězeňská stráž (srov. § 3 odst. 2 ZVS).

³⁶ Srov. Navrátilová, J. Výkon trestu odnětí svobody v nestátních objektech. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha : ASPI, 2008, s. 212.

5. Zacházení s odsouzenými lze vymezit jako cílené působení na odsouzené ve směru dosažení účelu výkonu trestu zejména prostřednictvím programů zacházení. Realizováno je týmy zaměstnanců Vězeňské služby složenými ze speciálního pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka, vychovatelů a dozorců s odpovídající speciální odbornou přípravou (srov. § 2 odst. 2 ŘVTOS).

6. Odpovědnost za dodržování zákonných podmínek výkonu trestu znamená povinnost Vězeňské služby zajistit takové zacházení s odsouzenými, jež bude v souladu se zákonem a s předpisy vydanými na jeho základě a současně povede k dosažení účelu výkonu trestu.

7. Pojmy správa a provoz nejsou definovány. Určité vodítko poskytuje důvodová zpráva, podle níž konkrétní účast Vězeňské služby a vlastníka objektu na správě a provozu se bude řídit dohodou mezi oběma subjekty. V úvahu přichází široká škála modifikace od pouhého pronájmu objektu, který nebude spojen s žádnou aktivitou vlastníka objektu, až po převážně zajišťování správy a provozu věznice jiným subjektem, než je Vězeňská služba. Té však ze zákona vždy zůstává odpovědnost za ostrahu věznice, zacházení s odsouzenými a za dodržování zákonných podmínek výkonu trestu. Lze tedy vyjít z negativního vymezení, že správou a provozem je vše, co nezůstává pouze v kompetenci Vězeňské služby.³⁷

8. Dozor nad dodržováním právních předpisů provádí při výkonu trestu krajské státní zastupitelství, v jehož obvodu se trest vykonává (§ 78 odst. 1 ZVTOS). Oprávnění státního zástupce při výkonu dozoru jsou specifikována v § 78 odst. 2 ZVTOS (bliže viz vysvětlivky k tomuto ustanovení).

9. V rozsahu své působnosti provádí kontrolní činnost Vězeňská služba. Oprávnění v tomto směru náleží dále ministru spravedlnosti a orgánům nebo osobám jím k tomu zmocněných (srov. § 78 odst. 4 ZVTOS a vysvětlivky k tomuto ustanovení).

Související ustanovení:

§ 3 – orgán zajišťující výkon trestu; § 5 – místo výkonu trestu; § 8 – typy věznic

Související předpisy:

obč. zák.; zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráž

Literatura:

Navrátilová, J. Výkon trestu odnětí svobody v nestátních objektech. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha : ASPI, 2008.

Navrátilová, J. Soukromé věznice ano či ne? *Právní fórum*, 2006, č. 6.

³⁷ Srov. Navrátilová, J. Výkon trestu odnětí svobody v nestátních objektech. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha : ASPI, 2008, s. 213.

HLAVA II

PRÁVA ODSOUZENÝCH

Díl I

Obecná ustanovení

§ 14

Vnitřní řád věznice

Pro každou věznici stanoví její ředitel se souhlasem Generálního ředitelství Vězeňské služby vnitřní řád věznice, kterým se stanoví denní rozvrh chodu věznice, činnosti odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici.

1. Toto ustanovení zmocňuje ředitele věznice k vydání vnitřního řádu věznice, který je interní normativní směrnici významnou z hlediska každodenního chodu konkrétní věznice. Ředitel věznice tak může učinit pouze se souhlasem Generálního ředitelství Vězeňské služby.

2. Denní rozvrh chodu věznice představuje časové rozvržení dne ve věznici. Skládá se:

- z činností nezbytných, pravidelně se opakujících, které probíhají u všech odsouzených – budíček, osobní hygiena a úklid, vycházka, večerka, třikrát denně výdej stravy, sčítací prověrky;
- z práce a pracovní terapie;
- z volitelných aktivit podle programu zacházení a osobního volna;
- z nepravidelných celoustavních sportovních nebo kulturních akcí.³⁸

Součástí je i stanovení výpůjční doby knihovny, doby pro výměnu prádla a výstrojních součástí a prodejní doby a minimálního sortimentu zboží vězeňské prodejny, doby konání bohoslužeb apod.

3. Vnitřní řád vymezuje dále druh a obsah činností, které jsou pro jednotlivé skupiny odsouzených buď povinné, nebo dobrovolné.

4. Odsouzení se mohou podílet na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici předkládáním návrhů a připomínek zaměstnancům Vězeňské služby (viz vysvětlivky § 44).

Související ustanovení:

§ 40 – obecné ustanovení (povinnost podrobit se vnitřnímu řádu věznice); § 44 – účast odsouzených na výkonu trestu

Související předpisy:

vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

Bajcura, J. *Práva vězně*. Praha : Grada Publishing, 1999.

³⁸ Bajcura, J. *Práva vězně*. Praha : Grada Publishing, s.r.o., 1999, s. 102

Díl 2

Práva odsouzených

§ 15

Rovnost práv

Odsouzeným ve výkonu trestu přísluší stejná práva za podmínek a v rozsahu stanoveném tímto zákonem.

1. Toto ustanovení, přiznávající odsouzeným stejná práva, je projevem zásady rovného přístupu k odsouzeným a garancí nestrannosti. Plyne z ní, že práva se poskytují odsouzeným ve všech základních typech věznic zásadně ve stejném rozsahu.³⁹ Jednotlivé typy věznic se odlišují způsobem vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti, nikoli již rozsahem práv a povinností.⁴⁰

2. Výčet práv, která jsou odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody přiznána, zahrnuje právo na základní sociální podmínky a poskytování zdravotní péče (§ 15), právo přijímat a na svůj náklad odesílat korespondenci (§ 17), právo přijímat návštěvy (§ 19), právo na poskytování duchovních a dalších obdobných služeb sledujících humanitární cíle (§ 20), právo na uspokojování kulturních potřeb (§ 21), právo na používání určitých věcí (§ 22), právo na nákup potravin a věcí osobní potřeby, popř. věcí pro zájmovou a vzdělávací činnost nebo k realizaci programu zacházení (§ 23), právo na přijetí balíčku (§ 24), právo podávat stížnosti a žádosti k uplatnění svých práv (§ 26 odst. 1) a právo na poskytování právní pomoci advokátem (§ 26 odst. 3). Do výčtu práv lze zařadit i možnost použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou, avšak pouze v odůvodněných případech (§ 18). Blíže k jednotlivým právům viz vysvětlivky k ustanovením § 16 až § 26.

3. Uvedená zvláštní práva spojená s výkonem trestu odnětí svobody náleží odsouzeným za stejných podmínek a ve stejném rozsahu stanoveném ZVTOS. Rozsah těchto práv může být omezen, či naopak rozšířen, vždy však jen na základě zákona, za podmínek zákonem stanovených; např. v podobě odměny či naopak kázeňského trestu.

4. Zásada rovnosti práv ovšem neznamená, že všichni odsouzení mají za všech okolností stejná práva a svobody,⁴¹ neboť s výkonem trestu odnětí svobody je nutně spojeno i omezení některých základních práv a svobod, jehož míra se u jednotlivých typů věznic liší.

5. Po dobu výkonu trestu jsou odsouzení povinni podrobit se omezením některých práv a svobod, jejichž výkon by byl v rozporu s účelem výkonu trestu nebo která nemohou být vzhledem k výkonu trestu uplatněna (§ 27 odst. 1). Výčet těchto práv a svobod je uveden v § 27 odst. 2 a 3. Omezeny jsou nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svoboda pohybu a pobytu, zachování listovního tajemství a tajemství jiných písemností,

³⁹ Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. *Trestní právo. I., Obecná část*. Praha : ASPI, 2007, s. 418.

⁴⁰ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M. *Systém českého trestního práva. III. Tresty a ochranná opatření*. Praha : Novatrix, 2009, s. 71; srov. též Kalvodová, V. K diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody dle nové právní úpravy. *Časopis pro vědu a právní praxi*, 2000, č. 2, s. 213.

⁴¹ Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. *Trestní právo. I., Obecná část*. Praha : ASPI, 2007, s. 418.

záznamů a zpráv a právo na svobodné povolání (srov. § 27 odst. 2). Odsouzeným pak nepřísluší právo na stávku, výkon sdružovacího práva, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, právo svobodné volby lékaře a zdravotnického zařízení, právo zakládat politické strany a politická hnutí a právo vykonávat volené a jiné veřejné funkce (§ 27 odst. 3 ZVTOS). Blíže k tomu viz vysvětlivky k § 27.

6. Nejmarkantnější rozdíly mezi jednotlivými typy věznic jsou právě v míře omezení svobody pobytu a pohybu. Omezení těchto svobod vyplývá ze samotné podstaty trestu odnětí svobody. Dochází k němu jak uvnitř věznice, tak i ve vztahu k možnosti pobytu a pohybu mimo věznici (srov. vysvětlivky k § 8 odst. 1).

Související ustanovení:

§ 16 – sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotní péče; § 17 – korespondence; § 18 – užívání telefonu; § 19 – návštěvy; § 20 – duchovní a sociální služby; § 21 – uspokojování kulturních potřeb; § 22 – používání dalších věcí; § 23 – nákup potravin a věcí osobní potřeby; § 24 – přijetí balíčku; § 26 – ochrana práv odsouzených včetně prostředků právní ochrany; § 27 – omezení a zbavení některých práv

Související předpisy:

Listina základních práv a svobod; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

Bajcura, J. *Práva vězně*. Praha : Grada Publishing, 1999.

Černíková, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.

Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002.

Kalvodová, V. K diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody dle nové právní úpravy. *Časopis pro vědu a právní praxi*, 2000, č. 2.

Kalvodová, V. Právní následky trestného činu a činu jinak trestného, trestněprávní alternativy. In: Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. *Trestní právo. I., Obecná část*. Praha : ASPI, 2007.

Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M. *Systém českého trestního práva. III. Tresty a ochranná opatření*. Praha : Novatrix, 2009.

§ 16

Sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotní péče

(1) Odsouzeným se poskytuje pravidelná strava za podmínek a v hodnotách, které odpovídají požadavku udržení zdraví a přihlížejí k jeho zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce. V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, se přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic odsouzených.

(2) Každý odsouzený musí mít zabezpečeno lůžko a prostor pro uložení osobních věcí.

(3) Odívání odsouzených musí odpovídat klimatickým podmínkám a musí dostatečně chránit jejich zdraví.

(4) Odsouzeným se zabezpečuje denně osmihodinová doba ke spánku, doba potřebná k osobní hygieně a úklidu, stravování a nejméně jednogodinová vycházka a přiměřené osobní volno.

(5) Odsouzený má právo na zdravotní péči v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem⁵⁾ s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu.

(6) Odsouzený s těžkým zdravotním postižením má právo na zajištění přiměřených podmínek umožňujících důstojný výkon trestu.

(7) Odsouzenému, který není zařazen do práce, poskytuje věznice sociální kapesné v případě, že neodmítl bez závažného důvodu práci a neměl v období jednoho kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost ve výši alespoň 100 Kč.

(8) Výše sociálního kapesného podle odstavce 7 činí 100 Kč za období jednoho kalendářního měsíce.

(9) O závažném onemocnění odsouzeného nebo o jeho úrazu, vyžadujícím hospitalizaci, vyrozumí věznice bez odkladu manželku, družku nebo rodiče odsouzeného, anebo jeho děti, pokud to odpovídá jeho věku, jestliže tak odsouzený nemůže učinit sám. Není-li těchto osob, vyrozumí věznice osobu, kterou odsouzený určí. Věznice vždy vyrozumí bez odkladu některou z těchto osob v případě, že dojde k úmrtí odsouzeného.

⁵⁾ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

K odst. 1

1. Právo na pravidelné poskytování stravy je projevem jedné ze základních zásad výkonu trestu odnětí svobody stanovených v § 2. Podle odst. 2 uvedeného ustanovení se s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody musí mj. jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví.

2. Složení, množství a nutriční hodnotu potravin určují stravní normy v rámci finančního limitu na den a osobu stanoveného nařízením generálního ředitele Vězeňské služby tak, aby odpovídaly požadavku na zachování zdraví a zohlednily rovněž zdravotní stav odsouzeného, jeho věk a obtížnost vykonávané práce. Podle uvedených kritérií se rozlišují: základní stravní norma, norma s přídávky, norma pro středně pracující a norma pro těžce pracující. Odsouzeným může být přiznána i léčebná výživa. O jejím přiznání, druhu a délce trvání rozhoduje lékař (§ 15 odst. 2 ŘVTOS). Hospitalizovaní, vážně nemocní odsouzení dostávají léčebnou výživu odpovídající normám v civilních nemocnicích, speciální diety bílkovinné, výživné a diabetické.

3. Všechna jídla se vaří podle platných receptur pro přípravu teplé stravy. Jídelníček posuzuje hygienik, schvaluje ho lékař a ředitel věznice. Strava se ukládá pro kontrolu orgánů dozoru vězeňství v ledničce po dobu tří dnů. Hotovou stravu kontroluje vedoucí kuchyně, kterým je pracovník Vězeňské služby. Ochutnává ji také každý den vrchní inspektor vězeňské stráže – velitel směny.⁴²

⁴² Bajcura, J. *Práva vězně*. Praha : Grada Publishing, 1999, s. 105.

4. Odsouzeným, kterým není umožněna vlastní příprava kávy nebo čaje a nevykonávají kázeňský trest umístění do uzavřeného oddělení podle § 46 odst. 3 písm. f), celodenního umístění do uzavřeného oddělení podle § 46 odst. 3 písm. g) a umístění do samovazby podle § 46 odst. 3 písm. h), se poskytuje nejméně dvakrát denně vřelá voda na přípravu nápojů (srov. § 15 odst. 1 ŘVTOS). Půjde např. o odsouzené, kteří jsou celodenně umístěni v celách, ve kterých není možno vařit vodu.

5. Při poskytování stravy se zohledňují i požadavky kulturních a náboženských tradic odsouzených. Odsouzenému, který nechce vzhledem ke svému založení nebo přesvědčení akceptovat běžné stravovací zvyklosti, se umožní pořizovat na vlastní náklady doplňkovou stravu (srov. § 16 odst. 2 ŘVTOS). Realizace uvedeného je vázána na možnosti dané věznice. Zohlednění odlišných stravovacích zvyklostí odsouzených plynoucích z kulturních a náboženských tradic je významným prostředkem prevence konfliktních situací, resp. nežádoucích situací v podobě např. odmítání stravy.

6. V některých případech je odsouzeným umožněno, aby si sami připravovali stravu z dodaných potravin. Tato možnost je dána odsouzeným umístěným ve věznici s dohledem a s dozorem, dále odsouzeným umístěným ve výstupních odděleních věznic s ostrahou a se zvýšenou ostrahou a mladistvým, pokud jsou pro to vytvořeny odpovídající materiální a hygienické podmínky. Tato možnost souvisí s požadavkem omezovat škodlivé účinky zbavení svobody a s požadavkem zacházení s odsouzenými, které podporuje takové dovednosti, jež odsouzenému pomohou k návratu do společnosti a umožní soběstačný život v souladu se zákonem (srov. hlavní zásady výkonu trestu uvedené v § 2).

K odst. 2

7. Toto ustanovení stanoví minimální standard ubytování odsouzených. Každý odsouzený má právo na lůžko a prostor na uložení osobních věcí. Podrobnější právní úprava ubytování odsouzených je obsažena v § 17 ŘVTOS.

8. Kromě uvedeného základního vybavení musejí být místnosti, v nichž jsou odsouzení ubytováni, vybaveny také stolkem a židlemi. K uložení osobních věcí se každému odsouzenému poskytne uzamykatelná skříňka. Odsouzený je povinen kdykoliv umožnit zaměstnanci Vězeňské služby provedení kontroly svých osobních věcí. Lze používat i jednopatrová lůžka, avšak pouze za podmínky, že mezi ložnými plochami dolního a horního lůžka je zachována vzdálenost nejméně 80 cm a na jednoho odsouzeného musí připadat nejméně 7 m³ vzduchu. Horní lůžko pak musí být opatřeno podložkou, která nepropouští prach. Pokud jsou ubytovacími místnostmi celé, musí být vybaveny hygienickým zařízením obsahujícím záchod a umyvadlo, které je odděleno do zbývajících prostoru celé alespoň neprůhlednou zástěnou a signalizačním zařízením.

9. O způsobu úpravy ložnic, lůžek a prostorů pro uložení osobních věcí rozhoduje ředitel věznice. Odsouzeným může být povolena přiměřená estetická úprava ubytovacích místností, tzn. např. výzdoba fotografiemi blízkých, plakáty, obrázky, popř. i květinami apod. Tato možnost je významná jednak z hlediska snazší adaptace odsouzeného na prostředí věznice, jednak i z hlediska pozitivního působení na chování odsouzeného. K negativům výkonu trestu odnětí svobody patří i to, že se jedná o prostředí chudé na vhodné

pozitivní podněty, které by stimulovaly odsouzeného ke změně chování,⁴³ proto jakýkoli takovýto stimul je žádoucí.

10. Udržování pořádku, čistoty a hygieny v ložnicích patří k základním povinnostem odsouzených v rámci obecné povinnosti dodržování stanoveného pořádku a kázně i v rámci dalších povinností, které jsou jim stanoveny [srov. § 28 odst. 1 a odst. 2 písm. h)]. Za tímto účelem se odsouzeným vydávají podle potřeby běžné čistící a dezinfekční prostředky.

11. ŘVTOS stanoví rovněž minimální plochu, která musí připadat na jednoho odsouzeného v místnosti určené pro ubytování více odsouzených; ta činí 4 m². Umístit odsouzeného do místnosti určené pro ubytování více odsouzených, v níž na něho připadne menší ubytovací plocha než 4 m², lze pouze tehdy, jestliže celkový počet odsouzených vykonávajících trest ve věznicích téhož základního typu v rámci republiky překročí kapacitu věznice tak, aby na jednoho odsouzeného připadala ubytovací plocha alespoň 4 m². Současně je stanoveno, že celý nebo ložnice o ubytovací ploše menší než 6 m² nesmí být k ubytování odsouzených používány. ŘVTOS nestanoví, co se rozumí pojmem více odsouzených. Bude se zřejmě jednat o ubytování dvou a více odsouzených.

K odst. 3

12. Právo odsouzených na odívání odpovídající klimatickým podmínkám a požadavku dostatečné ochrany zdraví je rovněž projevem zásady vyžadující takové jednání s odsouzenými, aby bylo zachováno jejich zdraví (§ 2 odst. 2 ZVTOS). Podrobnosti vystrojování odsouzených stanoví § 18 a § 19 ŘVTOS.

13. Odsouzení jsou v zásadě povinni používat vězeňský oděv a obuv. Vždy však mohou nosit vlastní spodní prádlo a ponožky. Oděvy a další výstrojní součástky (např. boty, opasek, rukavice, gumový plášť do deště apod.) se jim poskytují podle ročního období. Odsouzení jsou povinni dbát o jejich čistotu a udržovat je ve stavu způsobilém k řádnému užívání. Pro tyto účely se jim přidělují základní čistící potřeby a prostředky, např. kartáč na šaty a boty, čisticí prostředek na boty, mýdlo apod.⁴⁴ Výměna vězeňského osobního prádla se provádí nejméně jednou týdně, výměna vězeňského oděvu nebo obuvi podle potřeby.

14. Umožněno je i používání vlastního oděvu a obuvi. Rozsah jejich používání závisí na typu věznice. Ve věznici s dozorem a ve věznici pro mladistvé mohou odsouzení nosit vlastní oděv a vlastní obuv v době návštěv a při bohoslužbách a akcích mimo věznici pořádaných v rámci programu zacházení a ve výstupním oddělení v mimopracovní době podle vlastního uvážení. Ve věznici s dohledem a ve věznici pro místní výkon trestu je tato možnost dána v mimopracovní době podle vlastního uvážení odsouzených. Ve věznici s ostrahou a ve věznici se zvýšenou ostrahou obecně možnost nosit vlastní oděv dána není. Speciální úprava je dána u odsouzených žen. Ve věznici s dohledem a dozorem mohou ženy nosit vlastní oděv v mimopracovní době podle svého uvážení, ve věznici pro mladistvé a ve věznici s ostrahou a se zvýšenou ostrahou v době návštěv. Matky, kterým bylo povoleno mít ve výkonu trestu dítě (§ 67), mohou nosit vhodný oděv a obuv podle

⁴³ Kuchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 213.

⁴⁴ Srov. Bajcura, J. *Práva vězně*. Praha : Grada Publishing, 1999, s. 104.

svého uvážení. Zvláštní kategorii vlastního oděvu a obuvi představuje sportovní oděv a sportovní obuv, které mohou odsouzení používat pouze při tělovýchovných aktivitách, a to bez ohledu na typ věznice. Vlastní oděvy, obuv, spodní prádlo a ponožky udržují odsouzení v čistotě na vlastní náklady. Jejich výměna se uskutečňuje buď zasláním poštou, anebo při návštěvách odsouzeného.

15. V ubytovnách pro ženy se vytvářejí podmínky pro praní osobního prádla a provádění drobných oprav osobních věcí (srov. § 89 odst. 2 ŘVTOS). Mladistvým se umožní, aby si v době osobního volna mohli sami přepírat a žehlit osobní prádlo, včetně košil, pokud to materiální a hygienické podmínky ve věznici dovolí (srov. § 82 odst. 3 ŘVTOS).

K odst. 4

16. K dalším základním sociálním podmínkám, které musejí být odsouzeným zabezpečeny, patří doba ke spánku, k osobní hygieně a úklidu a stravování, k vycházce a pro osobní volno. Zákon stanoví požadavek na zabezpečení konkrétní doby ke spánku a k vycházce. Ke spánku musí být zabezpečena osmihodinová doba denně, k vycházce pak nejméně jednododinová. Čas pro vycházky je vymezen v časovém rozvrhu dne, který je součástí vnitřního řádu věznice (§ 20 odst. 3 ŘVTOS). Pro ostatní aktivity zákon nestanoví konkrétní dobu. Ta by měla být přiměřená povaze té které aktivity. Konkretizace časového prostoru pro osobní hygienu, úklid, stravování a osobní volno je provedena ve vnitřním řádu věznice.

17. Osobní volno je definováno v § 22 odst. 1 ŘVTOS. Rozumí se jím čas, který mají odsouzení k dispozici po splnění aktivit programu zacházení, doby potřebné k osobní hygieně, úklidu, stravování, jednododinové vycházce, osmihodinové době ke spánku a činnostem vyplývajícím z organizačního provozu věznice, jimiž jsou např. prověrka početního stavu, úklidová a další obdobná činnost potřebná k zajištění každodenního provozu věznice. V rámci osobního volna se odsouzený věnuje sebevzdělávání, uspokojování svých duchovních a kulturních potřeb, zájmové činnosti nad rámec programu zacházení nebo odpočinku. Může se jednat např. o četbu, studium, hraní společenských her, sportovní aktivity, poslech hudby apod. Zakázány jsou činnosti, které by byly v rozporu s vnitřním řádem a účelem výkonu trestu.

18. Účelem vycházek je zabezpečit odsouzenému denní pobyt na čerstvém vzduchu a aktivní odpočinek (§ 20 odst. 1 ŘVTOS). Je na odsouzeném, zda svého práva na vycházku využije. Vycházky se konají ve vycházkových prostorech, tj. vymezených prostorech věznice, které mohou být vybaveny stavebně-technickým zabezpečením přiměřeným typu věznice (např. ploty, zdi). V průběhu vycházky mohou odsouzení sportovat. Na vycházce musejí mít oděv a obuv přiměřené povětrnostním podmínkám. Vycházky se může účastnit i nemocný odsouzený, ale pouze se souhlasem lékaře a podle jeho doporučení. Vycházka může být omezena nebo zrušena pouze z vážného důvodu na základě rozhodnutí ředitele věznice nebo jím pověřeného zaměstnance Vězeňské služby. Za vážný důvod lze považovat např. mimořádnou událost ve věznici nebo špatné povětrnostní podmínky, které by mohly ohrozit zdraví nebo život odsouzených (např. silná vichřice, krupobití apod.).

19. Odsouzeným musí být v rámci časového rozvrhu dané věznice zabezpečena přiměřená doba k osobní hygieně. Dodržování osobní hygieny je jedním z předpokladů zachování zdraví odsouzených. Dodržování zásad hygieny je současně i jednou ze základních

povinností odsouzených. Věznice je povinna vytvořit náležité podmínky pro dodržování osobní hygieny odsouzených tak, aby bylo zajištěno denní umývání, pravidelné holení a vykonávání běžných hygienických úkonů (§ 21 odst. 1 ŘVTOS). Nejméně jednou týdně se odsouzeným umožní koupání. Častější koupání se umožní odsouzeným, pokud to vyžaduje jejich pracovní zařazení nebo jiné okolnosti. Podmínky pro denní koupání se vytvářejí i v ubytovnách pro odsouzené ženy (§ 89 odst. 2 ŘVTOS). Za koupání se v podmínkách výkonu trestu považuje sprchování teplou vodou. Není-li možno z provozních nebo energetických důvodů koupání přechodně zabezpečit, musí být zajištěna možnost řádného umytí v teplé vodě (srov. § 21 odst. 2 ŘVTOS). Podle potřeby se odsouzeným poskytuje bezplatné střihání. Pokud odsouzený nemá základní hygienické prostředky ani peněžní prostředky na jejich zakoupení, poskytne mu je v nutném množství a sortimentu správa věznice. Při úpravě zevnějšku odsouzených žen se umožňuje používání vlastních kosmetických přípravků. Úprava vlasů se neomezuje; k tomu účelu mohou mít odsouzené ženy u sebe vlastní potřebné pomůcky (§ 90 odst. 1 ŘVTOS).

K odst. 5

20. Uvedené ustanovení navazuje na čl. 30 Listiny, garantující každému právo na ochranu zdraví a občanům na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon. Je rovněž projevem zásady takového zacházení s odsouzenými, aby bylo zachováno jejich zdraví, vyjádřené v § 2 odst. 2.

21. ZVTOS stanoví právo odsouzeného na zdravotní péči v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem při zohlednění omezení vyplývajících z účelu výkonu trestu.

22. Zvláštními právními předpisy upravujícím rozsah a podmínky poskytování zdravotní péče jsou zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

23. Zdravotní péče zahrnuje:

- léčebnou péči ambulantní a ústavní (včetně diagnostické péče, rehabilitace a péče o chronicky nemocné),
- pohotovostní a záchrannou službu,
- preventivní péči,
- dispenzární péči,
- poskytování léčebných přípravků, prostředků zdravotnické techniky a stomatologických výrobků,
- dopravu nemocných,
- posudkovou činnost,
- prohlídku zemřelého pojištěnce a pitvu včetně dopravy.

24. Poskytování zdravotní péče patří k základním úkolům Vězeňské služby. Podle § 2 odst. 1 písm. l) ZVS Vězeňská služba poskytuje zdravotní péči ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu zabezpečovací detence a osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské

služby; v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimovězeňských zdravotnických zařízeních. Podle § 23 odst. 1 ŘVTOS zdravotní péči o odsouzené zajišťuje především zdravotnické středisko ve věznici nebo jiné zdravotnické zařízení Vězeňské služby. Zdravotnické zařízení Vězeňské služby řídí po stránce odborné, metodické a kontrolní odbor zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby.

25. V každé věznici působí zdravotní středisko, ve kterém poskytují zdravotní péči vždy praktický lékař a všeobecná sestra. Počet lékařů a sester se liší podle počtu odsouzených v jednotlivých věznicích a charakteru věznice. V České republice je 36 zdravotnických středisek pro obviněné a odsouzené. Zajištěna je rovněž péče zubním lékařem a případně dalšími lékaři specialisty (internista, chirurg, oční lékař, ORL, kožní, psychiatr, radiolog, gynekolog apod.). Ošetrovatelskou a ostatní péči zajišťují sestry registrované, sestry se specializovanou působností, radiologičtí asistenti a nutriční specialisté.⁴⁵

26. Ústavní péče je zajišťována dvěma zdravotnickými zařízeními Vězeňské služby. Nemocnice Praha-Pankrác zajišťuje zdravotní péči na odděleních interních a chirurgických, včetně radiologického oddělení a poliklinických služeb. Nemocnice Brno zajišťuje zdravotní péči na oddělení interním, infekčním, následné péče, psychiatrickém a na oddělení poliklinických služeb.⁴⁶

27. Odsouzenému je primární zdravotní péče poskytována na základě jeho žádosti nebo na základě pokynu lékaře zdravotnického střediska. Po dobu poskytování zdravotní péče může být v ordinaci na žádost ošetřujícího lékaře, popř. zdravotní sestry přítomen příslušník Vězeňské služby k zajištění bezpečnosti zdravotnického personálu; přitom nesmí být porušeny zásady ochrany citlivých osobních údajů.⁴⁷

28. Do nemocnice je přijímán odsouzený na základě doporučení ošetřujícího lékaře zdravotnického střediska, pokud se nejedná o případy, kdy je ohroženo zdraví nebo život odsouzeného a je nebezpečí z prodlení, nebo o případ povinného léčení.

29. Může nastat i situace, kdy si zdravotní stav odsouzeného vyžádá zdravotní péči, kterou nebude možné zajistit ve zdravotnickém zařízení Vězeňské služby. V takovém případě existují dvě možnosti zajištění potřebné zdravotní péče. První z nich je přerušení výkonu trestu (§ 65 odst. 3). Pokud trest nelze přerušit, po nezbytně nutnou dobu se vykonává v zdravotnickém zařízení mimo objekty spravované Vězeňskou službou. Střežení odsouzeného v takovém případě zajišťuje nejbližší věznice. Vězeňská služba hradí zdravotnickému zařízení zvýšené náklady spojené s realizací takových opatření (§ 5 odst. 2).

30. Pokud zdravotní stav odsouzeného vyžaduje poskytnutí neodkladné zdravotní péče a není možné ji zajistit ve věznici, musí být orgánem Vězeňské služby přivolán lékař lékařské služby první pomoci nebo zdravotnické záchranné služby nejbližšího zdravotnického zařízení. Ten na základě vyšetření rozhodne o dalším postupu. Pokud nařídí převoz k ambulantnímu ošetření nebo hospitalizaci v nejbližším zdravotnickém zařízení mimo věznici nebo k hospitalizaci v některém nemocničním zařízení Vězeňské

⁴⁵ Zdravotní péče poskytovaná osobám ve výkonu vazby nebo výkonu trestu, s. 3. Dostupné z: <www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/vykon-vezenstvi-16/zdravotni-pece-poskyt>.

⁴⁶ Zdravotní péče poskytovaná osobám ve výkonu vazby nebo výkonu trestu, s. 3. Dostupné z: <www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/vykon-vezenstvi-16/zdravotni-pece-poskyt>.

⁴⁷ Zdravotní péče poskytovaná osobám ve výkonu vazby nebo výkonu trestu, s. 5. Dostupné z: <www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/vykon-vezenstvi-16/zdravotni-pece-poskyt>.

služby, je tento pokyn pro orgány Vězeňské služby závazný a musí být splněn neodkladně (srov. § 23 odst. 3 a 4 ŘVTOS).

31. Právu odsouzeného na zdravotní péči korespondují také jeho povinnosti a omezení. Odsouzený je dle § 28 odst. 1 povinen:

- podrobit se preventivní vstupní, periodické, mimořádné a výstupní lékařské prohlídce v rozsahu určeném lékařem nebo zvláštním právním předpisem, včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření a očkování, a opatřením stanoveným orgány hygienické služby;
- neprodleně ohlásit zaměstnanci Vězeňské služby, pokud onemocní, stane se mu úraz nebo je zraněn;
- dodržovat zásady hygieny;
- uhradit náklady zdravotní péče provedené v zájmu zachování nebo zlepšení jeho zdravotního stavu nad rámec péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění nebo ze státního rozpočtu nad rámec mezinárodních dohod, kterými je Česká republika vázána.

Odsouzeným je dle § 28 odst. 2 zakázáno:

- předstírat poruchu zdraví nebo se úmyslně poškozovat na zdraví;
- vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by svým množstvím nebo povahou mohly poškodit zdraví.

Odsouzený je dle § 36 odst. 1 dále povinen nahradit náklady střežení a náklady na dopravu a předvedení do zdravotnického zařízení vynaložené Vězeňskou službou, jestliže:

- úmyslně způsobil sobě nebo jinému újmu na zdraví nebo se opakovaně dopustil porušování léčebného režimu;
- zneužil zdravotní péče předstíráním poruchy zdraví;
- vlastního rozhodnutí se nepodrobil lékařskému zákroku, ke kterému dal předchozí souhlas nebo o který požádal.

32. S problematikou požadavku na zachování zdraví a poskytováním zdravotní péče souvisí i otázka odmítání stravy odsouzeným. Nastane-li taková situace, musí být o ní neprodleně vyzooměn jednak lékař, který zdravotní stav odsouzeného soustavně kontroluje a rozhoduje o dohledu nad zdravotním stavem odsouzeného, jednak státní zástupce, který vykonává dozor na výkonem trestu (§ 23 odst. 5 ŘVTOS).

K odst. 6

33. Toto ustanovení pamatuje na situace, kdy ve výkonu trestu odnětí svobody jsou umístěny osoby s těžkým zdravotním postižením. Může se jednat např. o osoby na invalidním vozíku, osoby se zrakovým či sluchovým postižením apod., jejichž zdravotní stav vyžaduje speciální podmínky, respektující požadavek na zachování důstojnosti odsouzeného. Půjde např. o bezbariérový přístup na sociální zařízení, speciální lůžka vybavená signalizačním zařízením apod.

K odst. 7

34. Toto ustanovení je jedním z prostředků realizace práva odsouzených na nákup potravin a věcí osobní potřeby dle § 23. Odráží současně skutečnost, že ne každý odsouzený může být zařazen do práce, a získat tak alespoň minimální finanční prostředky na nákup uvedených věcí, a ne každý odsouzený má v takovém případě jiný příjem či hotovost. Věznice sice mají povinnost vytvářet podmínky pro zaměstnávání odsouzených (srov. § 30), nicméně nemají možnost zaměstnat všechny práce schopné odsouzené. Existuje rovněž kategorie osob, na něž se nevztahuje povinnost pracovat (§ 41 odst. 2 ŘVTOS). Jedná se o odsouzené:

- starší 65 let,
- plně invalidní,
- jejichž zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení,
- dočasně práce neschopné,
- pokud z povahy překážky vyplývá, že je jejich pracovní povinnost vyloučena.

V případech, kdy odsouzený není zařazen do práce, se poskytuje sociální kapesné, a to při současném splnění dvou předpokladů: odsouzený neodmítl bez závažného důvodu práci a neměl v období kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost ve výši alespoň 100 Kč.

K odst. 8

35. V návaznosti na předchozí odstavec je stanovena výše sociálního kapesného za období jednoho kalendářního měsíce, a to částkou 100 Kč.

K odst. 9

36. Věznicím je uložena informační povinnost o skutečnostech uvedených v tomto ustanovení. V případě závažného onemocnění či úrazu odsouzeného mají věznice tuto povinnost tehdy, jestliže tak odsouzený nemůže učinit sám. Tato situace může nastat právě v souvislosti s onemocněním či úrazem, v jejichž důsledku není odsouzený schopen psát či telefonovat. Mohlo by se jednat zřejmě i o situace, kdy odsouzený nemá prostředky na odesílání korespondence. V případě úmrtí odsouzeného má věznice informační povinnost vždy a musí ji splnit bez odkladu.

37. Stanoven je okruh osob, kterým mají být informace o zdravotním stavu či úmrtí odsouzeného poskytnuty. Zákon výslovně uvádí manželku, družku nebo rodiče odsouzeného, anebo jeho děti, pokud to odpovídá jejich věku. V případě odsouzených žen, byť to není výslovně uvedeno, půjde o manžela či druha. Ne vždy má odsouzený uvedený okruh blízkých osob. V takovém případě je vyzooměna osoba, kterou odsouzený určí. Může se jednat např. o jiného příbuzného či kamaráda.

Související ustanovení:

§ 2 – hlavní zásady výkonu trestu; § 5 odst. 2 – místo výkonu trestu; § 26 – ochrana práv odsouzených

Související předpisy:

zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu; zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů; zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění; vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Literatura:

Bajcura, J. *Práva vězně*. Praha : Grada Publishing, 1999.

Černíková, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.

European Prison Systems / Evropské vězeňské systémy: Sborník referátů z mezinárodní konference, Kroměříž 2004. Praha : Generální ředitelství VS ČR, 2004.

Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002.

Kuchta, J., Válková H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005.

Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M. *Systém českého trestního práva. III. Tresty a ochranná opatření*. 2009.

§ 17

Korespondence

(1) Odsouzený má právo přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení (dále jen „korespondence“) bez omezení, pokud zákon nestanoví jinak.

(2) Vězeňská služba je oprávněna provádět kontrolu korespondence uvedené v odst. 1; přitom je oprávněna seznámit se s obsahem zasílaných písemností. Pokud obsah korespondence zakládá podezření, že je připravován nebo páčán trestný čin, Vězeňská služba korespondenci zadrží a předá ji orgánu činnému v trestním řízení.

(3) Kontrola korespondence mezi odsouzeným a advokátem zmocněným odsouzeného zastupovat, mezi odsouzeným a státními orgány České republiky nebo diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem cizího státu⁶⁾ anebo mezi odsouzeným a mezinárodní organizací, která podle mezinárodní úmluvy, jíž je Česká republika vázána, je příslušná k projednávání podnětů týkajících se ochrany lidských práv, je nepřipustná. Tato korespondence se adresát odesílá a odsouzenému doručuje neprodlně.

(4) Odsouzenému, který neumí nebo nemůže číst nebo psát, Vězeňská služba zajistí, aby mu byla došlá korespondence přečtena, nebo mu poskytne písařskou pomoc při sepisování žádostí, podání a stížností, státním orgánům a mezinárodním organizacím uvedeným v odst. 3 a při dopisování s advokátem.

⁶⁾ Vyhláška č. 157/1964 Sb., o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích.

Vyhláška č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

K odst. 1

1. Korespondence je jedním z prostředků posilování vazeb odsouzených s vnějším světem, zejména s osobami blízkými. Je rovněž prostředkem k uplatnění práv a oprávněných zájmů odsouzených ve smyslu § 26. Toto ustanovení stanoví právo každého odsouzeného přijímat a na svůj náklad odesílat korespondenci, a to bez omezení, nestanoví-li zákon jinak. Zákonné omezení uvedeného práva je tedy připuštěno.

2. Za korespondenci ve smyslu tohoto ustanovení jsou považována písemná sdělení, k nimž může být přiložena kniha, denní tisk, časopis a věci potřebné k vedení běžné